

Politieke peiling

Ipsos I&O 3 september 2025

Rapport Ipsos I&O: zetelpeiling en achtergronden
3 september 2025. Peiling van 29 aug.-1 sep. 2025

www.ipsos-publiek.nl

Colofon

Uitgave

Ipsos I&O

Zuiderval 70

7543 EZ Enschede

Piet Heinkade 55

1019 GM Amsterdam

Amstelveenseweg 760

1081 JK Amsterdam

Ericssonstraat 2

5121 ML Rijen

Rapportnummer

2025/155

Datum

3 september 2025

Auteurs

Asher van der Schelde

Maartje van de Koppel

Peter Kanne

Copyright

Het overnemen uit deze publicatie is toegestaan, mits de bron duidelijk wordt vermeld.

Inhoudsopgave

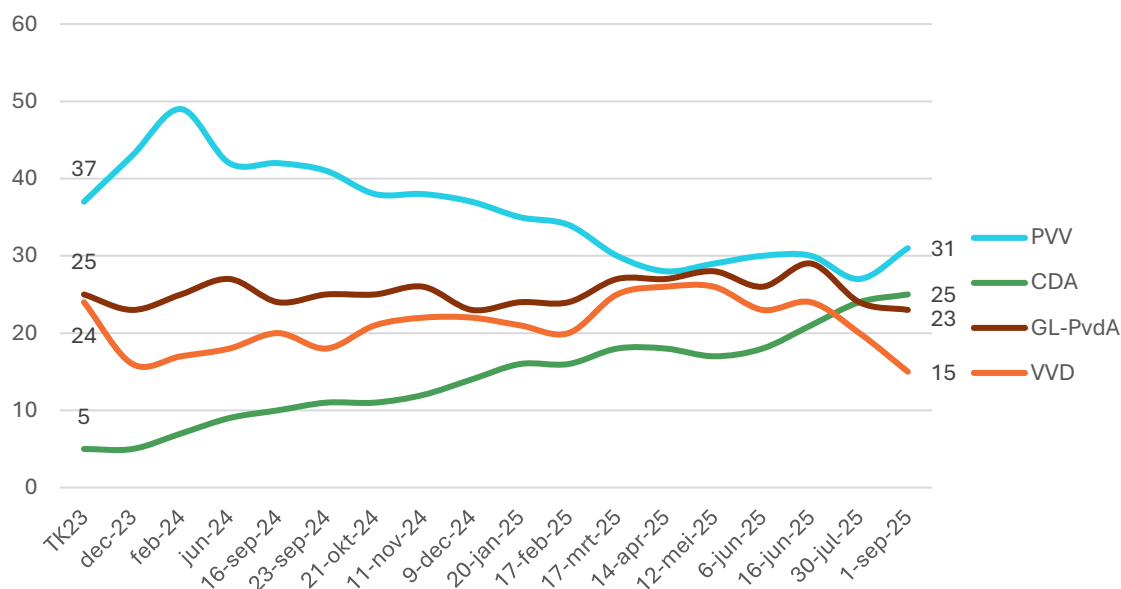
Ipsos I&O-zetelpeiling: CDA voegt zich bij top twee		4
1	Zetelpeiling	9
1.1	Verwachte opkomst vooralsnog gelijk aan 2023	9
1.2	Zetelpeiling: PVV wint, VVD verliest	9
1.3	Stem- / switchmotieven	11
1.4	Stemmotieven	15
1.5	Potentieel en bindingskracht	17
1.6	Andere overwogen partijen	18
1.7	Volgen van de politiek	19
2	Issues en ownership	20
2.1	Belangrijke onderwerpen voor de politiek	20
2.2	Issue ownership	23
3	Specifieke maatregelen en plannen	27
3.1	Hypotheekrenteaftrek: zo laten of aanpassen?	27
3.2	Accijns op benzine	29
4	Coalitievoorkeuren	30
4.1	Met wie samenwerken?	30
4.2	Voorkeuren van CDA, VVD en GL-PvdA door de tijd	31
5	Beoordeling politici	33
5.1	Bekendheid lijsttrekkers	33
5.2	Beoordeling lijsttrekkers	34
Onderzoeksverantwoording		35

Ipsos I&O-zetelpeiling: CDA voegt zich bij top twee

Twee maanden voor de Tweede Kamerverkiezingen van 2025 is de PVV met 31 zetels (virtueel) nog steeds de grootste partij van het land. De partij wint vier zetels ten opzichte van juli. Daarna volgen CDA (25) en GL-PvdA (23). Het CDA voegt zich hiermee voor het sinds 2006 (virtueel) bij de top twee. GL-PvdA zou nu kunnen rekenen op 23 zetels, stabiel ten opzichte van de Tweede Kamerverkiezingen van 2023 (toen 25), maar duidelijk minder dan in juni (29). De VVD verliest ruim en komt nu uit op 15 zetels (was 24 in 2023 en 20 in juli). D66 (van 12 naar 11) en JA21 (van 7 naar 9) beginnen de liberalen te naderen.

NSC blijft staan op 1 zetel (was 20 in 2023). BBB gaat van 4 zetels in juli naar 6 nu. PvdD blijft staan op 6 zetels, dat zou een verdubbeling ten opzichte van 2023 betekenen. Bij andere partijen zien we geen grote bewegingen.

Figuur 1. Zetelpeiling Ipsos I&O 3 september 2025, grootste 4 partijen

Bron: Ipsos I&O, 3 september 2025

Disclaimer: een zetelpeiling is geen voorspelling voor de uitslag van de verkiezingen. Met de zetelpeiling laten we de verhoudingen van dit moment zien. Dit onderzoek vond plaats van 29 augustus tot maandagochtend 1 september 9:00. Veel kiezers weten nog niet wat ze gaan stemmen. Anderen kunnen hun voorkeur uiteraard nog veranderen.

Kiezerspotentieel CDA het grootst

Als we het aandeel dat nu op een partij zegt te gaan stemmen en het aandeel dat die partij nog overweegt (als tweede keuze) bij elkaar optellen, blijkt dat het CDA het grootste kiezerspotentieel heeft, met in totaal 33 procent. De verschillen zijn niet groot: de PVV komt op 31 procent, GL-PvdA op 29 procent. Opvallend is

dat het potentieel van D66 (25%) nu gelijk is aan dat van de VVD (24%). In juni had 31 procent van de kiezers VVD nog in de keuzeset.

Wonen en immigratie belangrijkste onderwerp, belang zorg, klimaat en armoede afgenomen

Wonen is het onderwerp waar volgens 46 procent van de kiezers de politiek met voorrang aandacht aan moet besteden. Ook in 2023, twee maanden voor de verkiezingen, was wonen het belangrijkste onderwerp.

Daarna volgt immigratie / asiel (36%). Als we kiezers vragen waar ‘immigratie’ om draait, zegt 86 procent van degenen die immigratie belangrijk vinden dat het dan gaat om asiel. Daarna volgt gezinsmigratie. Arbeids-, studie- en kennismigratie krijgen duidelijk minder prioriteit.

Gezondheidszorg, klimaatverandering en armoedebestrijding hebben duidelijk aan belang ingeboet. Ook onderwijs en economie worden in vergelijking met 2021 minder vaak genoemd. Ten opzichte van afgelopen juli won veiligheid iets aan relevantie (toen 17%, nu 21%).

De oorlogen in Gaza (8%) en Oekraïne (7%) worden door de kiezers niet vaak genoemd als onderwerpen waar de politiek voorrang aan moet geven.

Geen issue owner voor belangrijke thema's wonen en zorg

Van de belangrijke onderwerpen hebben alleen immigratie (PVV), klimaatverandering (GL-PvdA), defensie (VVD) en economie (VVD) een duidelijke *issue owner*: een partij die wordt gezien als de partij met de beste oplossingen of ideeën op een thema. Voor veiligheid (PVV), armoede (SP en GL-PvdA) en waarden en normen (CDA) geldt dit in enige mate ook, maar het ownership is hier zwakker. Op de belangrijke thema's wonen en zorg is het ownership sterk versplinterd. Voor wonen krijgen GL-PvdA (11%) en CDA (9%) delen daarvan, bij gezondheidszorg zijn dat PVV (9%) en SP (8%).

We zien nog weinig ontwikkeling in de tijd. Hooguit worden CDA en JA21 wat vaker gezien als partij met de beste oplossingen of ideeën over een thema, vooral omdat deze partijen *overall* populairder worden.

PVV: trouwe achterban die blijft geloven in asielstop, maar gaan ze stemmen?

De PVV groeit van 27 naar 31 zetels. Door nieuwe PVV-kiezers wordt niet gerefereerd aan de moord op Lisa in Amsterdam als reden om PVV te stemmen. Een enkele vaste PVV-kiezers doet dat wel, maar te weinig om van een echt effect te kunnen spreken. Het tegengaan van immigratie (met name asiel) blijft voor de PVV-kiezers wel verreweg het belangrijkste stemmotief en op dit onderwerp is de PVV nog steeds overtuigend *issue owner*.

PVV-kiezers (blijven) vinden dat de PVV en Geert Wilders dat als enige standvastig nastreven. Dat dat (vooralsnog) niet is gelukt in het kabinet-Schoof, wordt vooral anderen verweten. Bovendien motiveert het angstbeeld dat GL-PvdA / Timmermans aan de macht komen deze kiezers eveneens om PVV te stemmen.

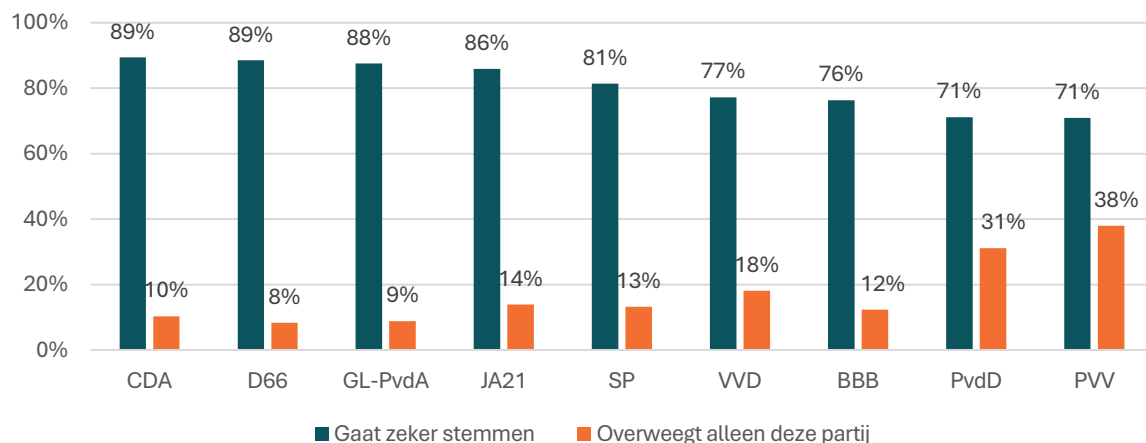
Geert Wilders hoort – met een 4,0 – bij de lager gewaardeerde leiders (twee jaar geleden was dat een 4,8), maar zijn eigen kiezers geven hem een 8,3. Daarmee hoort hij juist weer bij de *best* gewaardeerde leiders onder de eigen achterban (alleen Esther Ouwehand scoort hoger, zij krijgt een 8,5 van haar kiezers).

PVV-kiezers blijven de PVV trouw, mede omdat ze geloven dat de PVV weer de grootste kan worden en dat andere partijen dan niet meer om haar heen kunnen. Als dat geloof wegsijpelt is het onzeker of PVV-kiezers überhaupt naar de stembus gaan. Zeven op tien (71%) PVV-kiezers zeggen nu *zeker* te gaan stemmen bij de verkiezingen. Duidelijk minder dan kiezers die bijvoorbeeld een voorkeur hebben voor CDA (89%). Als PVV'ers gaan stemmen zijn ze wel behoorlijk zeker van hun stem voor de PVV. Vier op tien (38%) nemen geen

enkele andere partij in overweging. Veel meer dan bij andere partijen het geval is. Als PVV'ers wel een andere partij overwegen, is dat vaak JA21 of BBB.

Figuur 2: % per kiezersgroep dat zeker zegt te gaan stemmen en % dat per kiezersgroep dat geen andere partij overweegt

Basis: heeft partij van eerste voorkeur (n = 1.991).

Bron: Ipsos I&O, 3 september 2025

CDA: sterke uitgangspositie, geen echt issue ownership

De opmars van het CDA zet door en er is potentie voor meer. De christendemocraten komen in deze peiling uit op 25 zetels (het waren er 24 in juli). De partij wint vooral kiezers van de VVD. De huidige kiezers zien het CDA als een degelijke, betrouwbare, stabiele middenpartij met een betrouwbare lijsttrekker. Ook het verkiezingsprogramma wordt positief ontvangen. Specifieke onderwerpen worden positief aangehaald en er is lof voor sommige keuzes (hypotheekrenteaftrek, Gaza). Opvallend is dat de meeste CDA-kiezers in navolging van de partijlijn nu voor aanpassing van de hypotheekrenteaftrek zijn. In 2010 vond 47 procent van de CDA-kiezers nog dat de aftrek moest blijven zoals die was. Nu wil nog maar 23 procent eraan vasthouden.

Wonen is voor CDA-kiezers, net als voor de meeste andere kiezersgroepen, een zeer belangrijk thema. Ook de andere onderwerpen liggen dicht bij het gemiddelde. Issue owner is het CDA echter alleen op *waarden en normen*. Van de 'stemmotieven' zijn de standpunten (59%), dat de partij kan zorgen voor een stabiel bestuur (61%) van Nederland en de lijsttrekker (66%) de belangrijkste redenen om voor het CDA te kiezen. Met die laatste twee percentages scoort het CDA twee keer beter dan gemiddeld.

Henri Bontenbal is met een 6,3 nog steeds de best gewaarde politicus. Zijn eigen kiezers geven hem een 8,3. Kiezers van VVD, D66, ChristenUnie, GL-PvdA en Volt geven hem grofweg een 7. Veel kiezers waarderen zijn constructieve en anti-polariserende houding. Opvallend is dat nog lang niet iedereen hem kent. Bontenbal is (geholpen) bekend bij zeven op de tien kiezers, dertig procent kent hem dus niet. Van de kiezers van ChristenUnie, BBB, SGP, SP – partijen waarvan de kiezers doorgaans open staan voor het CDA – kent grofweg 70 procent hem. Bij de PVV-kiezers is dat slechts 55 procent.

GL-PvdA: stabiel, maar kwetsbaar

GroenLinks-PvdA zou nu kunnen rekenen op 23 zetels (geen significante daling t.o.v. juli, toen 24). Een stabiel aantal in vergelijking met de Tweede Kamerverkiezingen van 2023 (toen 25), maar duidelijk minder dan in het voorjaar (29 in juni). Kiezers die op GL-PvdA willen stemmen doen dat omdat ze socialer en/of duurzamer beleid willen. Ook vinden ze dat een grote GL-PvdA nodig is voor een progressiever kabinet.

GL-PvdA is kwetsbaar ter linker- en rechterzijde van de partij. Kiezers die een uitgesproken links geluid willen, stappen over naar partijen als de Partij voor de Dieren, SP en Volt. Aan de andere kant is er een (qua omvang vergelijkbare) groep die de partij juist te radicaal vindt en een gematigder geluid wil. Deze kiezers maken vaak de overstap naar het CDA of D66.

Kiezers kiezen voor GL-PvdA vanwege de standpunten (vooral klimaat, wonen), de ideologie en – in mindere mate – omdat de partij kan zorgen voor stabiel bestuur. Issue owner is de partij overtuigend op klimaat (36% vindt dat GL-PvdA de beste oplossingen heeft).

De lijsttrekker wordt bij de ‘stemmotieven’ door (slechts) 10 procent genoemd. Frans Timmermans krijgt gemiddeld een 4,3 van kiezers. In 2023 was dat nog een 4,8. Zijn eigen kiezers geven hem nu een bescheiden 7,3. Relatief belangrijk is de ‘strategische stem’ voor GL-PvdA: 26 procent zegt op de partij te stemmen omdat ze rekening houden met een nieuwe regering. Maar de strategische stem op links kan minder sterk gaan meespelen als GL-PvdA niet meedoet om de eerste plaats.

VVD: dalende trend door onrustig optreden Yesilgöz

De VVD gaat van 20 zetels in juli naar 15 zetels nu. In 2023 haalde de VVD er 24. De liberalen verliezen vooral aan CDA en JA21. Zelden om inhoudelijke redenen, maar er is wel kritiek aan het adres van lijsttrekker Dilan Yeşilgöz. Haar waardering is de afgelopen maanden ook gedaald: van een 6,2 eind 2023, naar een 4,5 in juli 2025, naar een 3,9 nu. Bij de stemmotieven geeft nog slechts 6 procent ‘de lijsttrekker’ als reden om VVD te stemmen, het laagst van alle partijen. In 2023 koos nog 39 procent voor de VVD vanwege de leider.

Kiezers die naar CDA trekken geven dikwijls aan dat Yeşilgöz slecht overkomt in de media en zoeken daarom hun heil bij de ‘betrouwbare’ en ‘rustige’ Henri Bontenbal. Voormalig VVD-kiezers die nu een voorkeur hebben voor JA21 noemen soms ook Yeşilgöz als reden om over te stappen, anderen zien in JA21 vooral een duidelijk rechts alternatief.

Kansen liggen er voor de VVD op economie en defensie. Het zijn nu niet de allerbelangrijkste issues voor kiezers, maar wel voor VVD-kiezers en hier is de VVD issue owner op. Wonen – waar ook de VVD op inzet – vinden de VVD-kiezers nog belangrijker, maar hier is de partij bij lange na geen issue owner (slechts 4% noemt de VVD hier).

D66: stationair rond de 11 zetels

D66 schommelt ‘stationair’ rond de elf zetels (in 2023 haalden ze er 9). Een hele nipte winst t.o.v. de verkiezingen in 2023 dus. Kiezers waarderen de pragmatische en redelijke inborst van de partij en er is potentie voor meer: 25% stemt nu op de partij of overweegt haar, ongeveer gelijk aan de totale potentie van de VVD (24%).

D66-kiezers vinden klimaat en wonen – waar ook D66 duidelijk op inzet deze campagne – belangrijk, maar op geen van beide onderwerpen is D66 issue owner. Ook bij de stemmotieven springt er weinig echt uit. Bovengemiddeld doet de partij het op ‘ideologie’ en ‘stabiel bestuur’ en als coalitiepartner is ze zeer gewild.

Rob Jetten als leider en lijsttrekker wordt, met een 5,1, zeker niet slecht gewaardeerd (zijn eigen kiezers geven hem een prima 8,0). Ook als stemmotief scoort hij gemiddeld: 25 procent stemt D66 – mede – vanwege ‘de lijsttrekker’.

JA21: het ‘redelijke rechtse alternatief’

JA21 schommelde voor de zomer rond de 3 à 4 virtuele zetels, maar steeg na de transfer van Ingrid Coenradie naar de partij eerst naar 7 en nu naar 9 zetels. De partij wordt door haar kiezers vaak gezien als het redelijke rechtse alternatief voor PVV of VVD. Ten opzichte van de vorige meting winnen ze kiezers van

deze twee partijen. Voormalig VVD'ers waarderen het rechtse geluid en de standpunten van JA21 (zonder daarbij te specificeren om welke standpunten het gaat). Kiezers die van de PVV komen stappen over omdat de PVV wordt door veel partijen uitgesloten van regeringsdeelname. JA21 is voor hen een aantrekkelijk alternatief omdat de standpunten voor een groot deel overeenkomen.

Coenradie speelt hier duidelijk een rol. In mei zagen we al eens dat ze (toen) bekend was bij 39 procent en de kiezers die haar kenden beoordeelden haar gemiddeld met een 6,8 – zelfs nog beter dan Henri Bontenbal (toen een 6,5). Zowel rechtse als linkse kiezers waren enthousiast over Coenradie. Joost Eerdmans doet het ook zeker niet slecht: 63 procent kent hem en hij steeg qua waardering in een jaar tijd van een 4,4 naar een keurige 5,2, waarmee hij zich onder de beter gewaardeerde leiders schaart.

Onderzoeksverantwoording

Dit onderzoek vond plaats van vrijdag 29 augustus tot maandagochtend 1 september 2025. In totaal werkten 2.245 Nederlanders van 18 jaar of ouder mee aan dit onderzoek. De steekproef is grotendeels getrokken in het I&O Research Panel. Een deel (n = 267) deed mee via PanelClix. Dit zijn voornamelijk jongeren, lager opgeleiden en respondenten met een niet-westerse achtergrond. Ipsos I&O voerde dit onderzoek uit in samenwerking met Pauw & De Wit.

Bij de zetelpeilingen in aanloop naar de verkiezingen maken we gebruik van een zogeheten rolling panel. Dit houdt in dat respondenten die deelnamen aan de vorige peiling, ook voor de nieuwe peiling worden uitgenodigd. Op die manier kunnen we meten welke kiezersstromen plaatsvinden en welke redenen kiezers hebben om van partijvoorkeur te veranderen. Aan deze peiling namen 810 respondenten deel die ook deelnamen aan de peiling van juli.

De onderzoeksresultaten zijn gewogen op geslacht, leeftijd, regio, opleidingsniveau en stemgedrag bij de Tweede Kamerverkiezingen in november 2023. De weging is uitgevoerd conform de richtlijnen van de Gouden Standaard (CBS). Hiermee is de steekproef representatief voor de kiesgerechtigde Nederlandse inwoners (18+), voor wat betreft deze achtergrondkenmerken. Bij onderzoek is er sprake van een betrouwbaarheidsinterval en onnauwkeurigheidsmarges. In dit onderzoek gaan we uit van een betrouwbaarheid van 95 procent. Bij een steekproef van n=2.000 en een uitkomst van 50 procent is er sprake van een foutmarge van plus of min 2,2 procent.

1 Zetelpeiling

1.1 Verwachte opkomst vooralsnog gelijk aan 2023

Het percentage kiezers dat vlak voor de verkiezingen aangeeft zeker te gaan stemmen komt doorgaans overeen met de daadwerkelijke opkomst. Eind november 2023 gaf 82 procent aan zeker te gaan stemmen, uiteindelijk was de opkomst 78 procent.

Momenteel zegt 73 procent van de kiezers *zeker* te gaan stemmen bij de aankomende verkiezingen. In de komende weken zal dit percentage waarschijnlijk toenemen. Het percentage komt overeen met wat we begin oktober 2023 zagen (75%, dit was toen ook circa twee maanden voor de verkiezingen).

Tabel 1.1: % dat zeker zegt te gaan stemmen

Basis: allen (n = 2.245).

	9 okt '23	7 nov '23	21 nov'23	1 sep'25
Gaat 'zeker' stemmen	75%	80%	82%	73%

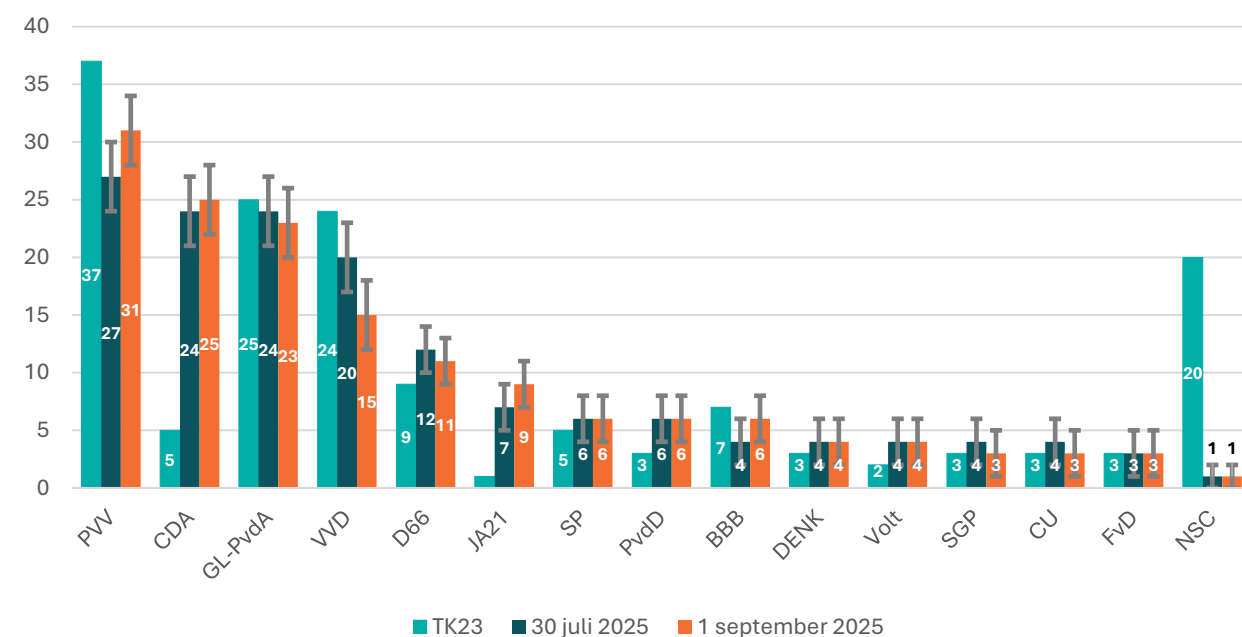
1.2 Zetelpeiling: PVV wint, VVD verliest

Twee maanden voor de Tweede Kamerverkiezingen van 2025 is de PVV met 31 zetels (virtueel) nog steeds de grootste partij van het land. De partij wint vier zetels ten opzichte van juli. Daarna volgen CDA (25) en GL-PvdA (23). Daarmee komt de partij voor het eerst sinds 2006 (virtueel) boven de 21 zetels én voegt ze zich bij de top twee. GL-PvdA zou nu kunnen rekenen op 23 zetels, stabiel ten opzichte van de Tweede Kamerverkiezingen van 2023 (toen 25), maar duidelijk minder dan in het voorjaar. De VVD verliest ruim en komt nu uit op 15 zetels (waas 24 in 2023 en 20 in juli). D66 (van 12 naar 11) en JA21 (van 7 naar 9) beginnen de liberalen te naderen.

Figuur 1.1: Zetelpeiling Ipsos I&O 3 september 2025

‘Op welke partij zou u op dit moment stemmen bij de Tweede Kamerverkiezingen?’

Basis: heeft partij van eerste voorkeur (n = 1.991).

Bron: Ipsos I&O, 3 september 2025

Tabel 1.2: Zetelpeiling Ipsos I&O 3 september (percentages en zetels)

“Op welke partij zou u op dit moment stemmen bij de Tweede Kamerverkiezingen?”

Basis: heeft partij van eerste voorkeur (n = 1.991). Niet getoond in tabel: ‘andere partij’.

Partij	Percentage	Marges	Zetels	Marges
PVV	19,5%	(17,7; 21,3)	31	+/- 3
CDA	16,1%	(14,4; 17,8)	25	+/- 3
GroenLinks-PvdA	14,8%	(13,2; 16,4)	23	+/- 3
VVD	9,7%	(8,4; 11)	15	+/- 3
D66	7,4%	(6,2; 8,6)	11	+/- 2
JA21	6,1%	(5; 7,2)	9	+/- 2
SP	4,3%	(3,4; 5,2)	6	+/- 2
BBB	4,1%	(3,2; 5)	6	+/- 2
Partij voor de Dieren	3,8%	(2,9; 4,7)	6	+/- 2
Volt	2,9%	(2,1; 3,7)	4	+/- 2
DENK	2,6%	(1,9; 3,3)	4	+/- 2
ChristenUnie	2,3%	(1,6; 3)	3	+/- 2
FvD	2,0%	(1,4; 2,6)	3	+/- 2
SGP	2,0%	(1,4; 2,6)	3	+/- 2
NSC	0,7%	(0,3; 1,1)	1	+/- 1

Bron: Ipsos I&O, 3 september 2025

1.3 Stem- / switchmotieven

PVV

De **PVV** maakt een significante groei door (van 27 naar 31 zetels). Door nieuwe kiezers wordt niet direct of indirect gerefereerd aan de moord op Lisa in Amsterdam.¹ Van de vaste PVV-kiezers doet één iemand dat direct ('Om mensen zoals de moordenaar van Lisa (17) het land uit te krijgen') en een kiezer doet dat indirect ('Migratie. Nederland is onveilig, zeker voor ons vrouwen. Er moet een migratie stop komen en grenzen moeten worden gesloten. Nederland is Nederland niet meer..').

Het tegengaan van immigratie (met name asiel) blijft voor de PVV-kiezers verreweg het belangrijkste stemmotief. PVV-kiezers (blijven) zeggen dat Nederland er moet zijn voor de Nederlanders en dat de PVV en Geert Wilders de enige standvastige partij is op dit punt. Slechts een enkeling heeft het over de deelname aan het kabinet-Schoof en dat het daarin (vooralsnog) niet is gelukt asielmaatregelen te treffen. Dit wordt toch vooral verweten aan anderen ('Er moet wat gebeuren met asiel zonder dat de PVV wordt tegengewerkt'). Bovendien motiveert het angstbeeld dat GL-PvdA / Timmermans aan de macht komen deze kiezers eveneens om PVV te stemmen.

De partij wint enkele kiezers terug die in 2023 al eerder op de PVV stemden, maar later naar JA21 uitweken. Zij geven desgevraagd aan dat JA21 niet groot genoeg zal worden om verandering teweeg te brengen en blijven daarom toch trouw aan de PVV waarvan zij hopen dat het weer de grootste partij kan worden. De PVV haalt ook relatief veel kiezers binnen die in 2023 niet stemden of op de VVD.

"Omdat Geert Wilders de enige is die de burgers serieus neemt, weet wat er speelt in het land, en vooral de asiel problematiek wil aanpakken. Bij andere partijleiders zijn het alleen lege, loze beloftes. Hoop praten maar niks doen."

- Stemde in 2023 PVV en wil dat nu weer doen.

"Ze maken er momenteel allemaal een grote rommel van, ook PVV maakt het niet waar wat ze beloven, maar de rest helemaal niet. Zijn veel te veel partijen en je moet ergens op stemmen"

- Stemde in 2023 PVV en wil dat nu weer doen.

"JA21 gaat sowieso niet de grootste partij worden en het moet zeker niet zo zijn dat die Timmermans te veel macht gaat krijgen."

- Had in juli een voorkeur voor JA21

"PVV streeft naar een betere samenleving voor de Nederlanders en wilt verandering in het asielzoekersbeleid."

- Stemde niet in 2023

"PVV is duidelijk over asiel, VVD mist een leider"

- Had in juli een voorkeur voor VVD

"CDA is niet geloofwaardig. Teveel zogenaamd fatsoen"

- Had in juli een voorkeur voor CDA

CDA

De opmars van het **CDA** zet door. De christendemocraten komen in deze peiling uit op 25 zetels (het waren er 24 in juli). Niet eerder scoorde de partij zo goed in een peiling van Ipsos I&O (of Ipsos of I&O Research). In feite maken we een comeback mee van de partij sinds de grote nederlaag van 2010 (toen van 41 naar 21 zetels). Daarna verloor de partij alleen maar.

¹ Zie: <https://nos.nl/artikel/2579519-politie-houdt-verdachte-aan-voor-dood-lisa-17-man-ook-verdacht-van-twee-andere-incidenten>

De huidige kiezers zien het CDA als een degelijke, betrouwbare, stabiele middenpartij met een betrouwbare lijsttrekker. Ook het verkiezingsprogramma wordt positief ontvangen. Meerdere respondenten noemen specifieke onderwerpen (hypotheekrenteaftrek, Gaza) of zeggen dat het CDA nu inhoudelijk duidelijkheid geeft.

Nieuwe kiezers noemen vaak Henri Bontenbal. Kiezers waarderen zijn constructieve en anti-polariserende houding.

“VVD is te populistisch momenteel, niet de juiste lijsttrekker en er worden maar geen beslissingen genomen die noodzakelijk zijn op het gebied van wonen (afschaffen hypotheek aftrek is echt nodig), stikstof (anders kan het woon probleem ook niet worden opgelost) en de focus op asiel is niet echt een heel groot probleem in Nederland, er zijn dringender zaken. CDA heeft wel de juiste lijsttrekker en hij blijft trouw aan de normen en waarden zonder populistisch te worden en met de rest mee te gaan schreeuwen.”

- Stemde in 2023 VVD, zou nu CDA stemmen

“CDA degelijke partij met goede vertrouwbare partijleider Bontenbal. Duidelijk verkiezingsplan. VVD is momenteel zeer terughoudend in publiciteit. Partijleider Yesilgöz blijkt slechte leider en zal echt zelf moeten opstappen om nog enigszins te redden wat er te redden valt. VVD was altijd zeer degelijke partij met zeer goede leiders en ministers. VVD is momenteel zeer zwak in brede zin.”

- Wilde in juli VVD stemmen

“CDA: De constructieve, anti-polariserende opstelling en toon van het CDA. GroenLinks-PvdA: De aanvallende, agressieve manier van debatteren en oppositievoeren.”

- Stemde in 2023 GroenLinks-PvdA

"Het CDA is nu duidelijk over belangrijke thema's. Bij GroenLinks-PvdA vind ik dit ook, maar de lijsttrekker is teveel oude politiek"

- Had in juli een voorkeur voor GL-PvdA

CDA verliest ook wat kiezers ten opzichte van juli. Dit zijn relatief vaak kiezers die vrezen voor samenwerking met GroenLinks-PvdA. En ook onder de huidige kiezers zijn er respondenten die niet zitten samenwerking met GL-PvdA. Maar, de huidige achterban van CDA is ongeveer in gelijke mate voor en tegen samenwerking met GL-PvdA, zie hoofdstuk 4.

“Beide niet geweldig maar CDA neigt naar groen links en dat vind ik niks.”

- Wilde in juli CDA stemmen, nu VVD

“JA21: rechtse koers. CDA: risico van kabinet met ultralinks (GL/PVDA)”

- Wilde in juli CDA stemmen, nu JA21

GL-PvdA

Het linkse verbond van **GL-PvdA** zou nu kunnen rekenen op 23 zetels. Een stabiel aantal in vergelijking met de Tweede Kamerverkiezingen 2023 (toen 25), maar duidelijk minder dan in het voorjaar. Destijds werd GL-PvdA tussen de 27 en 29 zetels gepeild. GL-PvdA is kwetsbaar ter linker- en rechterzijde van de partij. Kiezers die een uitgesprokener links geluid willen stappen over naar partijen als de Partij voor de Dieren, SP en Volt. Aan de andere kant is er een (qua omvang vergelijkbare) groep die juist een gematigder geluid wil. Deze kiezers maken vaak de overstap naar het CDA en D66.

“Op dit moment denk ik dat het heel belangrijk is dat er meer links geluid komt in de Tweede Kamer. De PvdA-GL zijn hiervoor over het algemeen een prima keuze. Echter denk ik dat op dit moment de focus bij deze partij ligt in belangen die alleen de middenklasse dienen. Daarnaast ben ik bang dat de PvdA-GL zou regeren met de VVD als deze kans zich voordoet. Daar ben ik absoluut op tegen, meerdere grote linkse partijen zou een alternatief bieden tegen regeren met de VVD.”

- Zou nu SP stemmen

“Ik ben geen fan van de linker kant van GroenLinks; ik vind ze te extreem. Daarnaast ben ik gecharmeerd van de rustige houding van Henri Bontenbal.”

- Zou nu CDA stemmen

“D66 zoekt meer de verbinding, GL-PvdA blijft toch kleiner dan al die malloten op rechts en zoekt juist tegenstelling.”

- Zou nu D66 stemmen

Kiezers die voornemens zijn op GL-PvdA te stemmen noemen vaak standpunten omtrent sociaal- en klimaatbeleid, of een combinatie daarvan. Ook denken veel kiezers dat een grote GL-PvdA nodig is voor een progressiever kabinet. Een relatief grote groep noemt de kritische houding t.o.v. Israël.

“Ik stemde altijd al op groen links omdat ze, naast sociale standpunten, de natuur en het klimaat hoog in het vaandel hebben staan.”

- Stemde in 2023 GL-PvdA, zou dat nu nog steeds doen

“Solidariteit. Eerlijke verdeling. Wil woningmarkt, klimaatverandering en stikstofprobleem serieus aanpakken.”

- Stemde in 2023 GL-PvdA, zou dat nu nog steeds doen

“Ik zou graag een grotere progressieve partij in de regering willen hebben.”

- Had in juli nog een voorkeur voor Volt

“Redelijkheid, consequent hameren op sancties vanwege Gaza-oorlog.”

- Stemde in 2023 GL-PvdA, zou dat nu nog steeds doen

VVD

De **VVD** komt in deze peiling uit op 15 zetels. Een fors verlies van vijf zetels ten opzichte van juli. Ten opzichte van deze laatste meting verliezen de liberalen vooral aan CDA en JA21. Vertrekkende kiezers geven desgevraagd weinig inhoudelijke redenen waarom ze de VVD de rug toekeren. Kritiek klinkt voornamelijk aan het adres van fractievoorzitter Dilan Yesilgöz. Haar waardering is de afgelopen maanden ook gedaald, van een 6,2 eind 2023, een 4,5 in juli 2025 naar een 3,9 nu (zie hoofdstuk 5). Kiezers die naar CDA trekken geven dikwijls aan dat Yesilgöz slecht overkomt in media en zoeken daarom hun heil bij de ‘betrouwbare’ en

‘rustige’ Henri Bontenbal. Voormalig VVD’ers die nu een voorkeur hebben voor JA21 noemen ook Yesilgöz soms als reden, anderen zien in JA21 vooral een duidelijk rechts alternatief.

"CDA: de wijze hoe de partij zich presenteert met een goede leider. VVD: met een nieuwe leider zou ik misschien we VVD gaan stemmen"

- Zou nu CDA stemmen

"Ik vind dat Yesilguz het slecht doet, hoe ze in de media komt en zelf op twitter. En CDA lijkt me redelijk en kalm."

- Zou nu CDA stemmen

"VVD is helaas niet meer onder rutte. Yesilgoz heeft helaas niet het politieke inzicht. Cda en met uitstek Bontebal spreekt mij meer aan"

- Stemde in 2023 VVD, zou nu CDA stemmen

"VVD stelt teleur. Niet krachtig genoeg. JA21 is alternatief ook voor PVV."

- Zou nu JA21 stemmen

"Weinig alternatieven. Reden van weg bij VVD, dat is er maar 1: Yesilgöz"

- Zou nu JA21 stemmen

JA21

JA21 noteert een bescheiden winst van 2 zetels (van 7 naar 9, net significant). Vaak wordt de partij gezien als een redelijk rechts alternatief voor PVV of VVD. Ten opzichte van de vorige meting winnen ze kiezers van deze twee partijen. Voormalig VVD’ers waarderen, zoals hierboven ook genoemd, het rechtse geluid en de standpunten (zonder daarbij te specificeren om welke standpunten het gaat) van JA21. Kiezers die van de PVV komen stappen over omdat de PVV wordt uitgesloten van regeringsdeelname door veel partijen. JA21 is een aantrekkelijk alternatief omdat de standpunten voor een groot deel overeenkomen.

"PVV wordt uitgesloten. Ja21 standpunt zijn ongeveer gelijk, maar heeft meer klasse...betere vorm van politiek, en de PVV is momenteel meer een 1 issue partij."

- Had in juli een voorkeur voor PVV

"JA21 geeft meer duidelijkheid. VVD sluit zowat iedere coalitie uit."

- Had in juli een voorkeur voor VVD

"Willen noch met Wilders noch met Groen Niks. Ingrid Coenradi krijgt op dit moment mijn stem. VVD moet zich eerst duidelijk uitspreken tegen Groen Niks/PvdA. Als PvdA zelfstandig was gebleven, zou ik mijn stem daarop overwegen. Als Klaas Dijkhof de VVD gaat leiden, gaat mijn stem naar hem."

- Stemde in 2023 VVD, zou nu JA21stemmen

"Goed verkiezingsprogramma, rechts zoals de VVD hoort te zijn"

- Stemde in 2023 JA21, zou dat nu weer doen

"Zou nu op ja21 stemmen omdat deze partij de cultuur van Nederland echt wil behouden en dat ook uitspreekt. Daarbij komt dat zij al jaren de misstanden in Nederland bij name noemen en deze aan willen pakken om daarin echt verbetering in te brengen."

- Stemde in 2023 NSC, zou nu JA21 stemmen

D66

Tot slot houdt **D66** zich staande met elf zetels. Een hele nipte winst t.o.v. de verkiezingen in 2023 (destijds haalde D66 9 zetels). Kiezers waarderen de pragmatische en redelijke inborst van de partij. Als kiezers specifieke thema's noemen gaat het vaak om onderwijs en in mindere mate klimaat. Interessant is dat het thema wonen, waar D66 duidelijk op inzet deze campagne, zelden wordt genoemd als reden om op de partij te stemmen. Dit geldt overigens ook voor andere partijen, zoals CDA, GL-PvdA en PVV.

“Meer gematigdheid, minder extreem. Goede ideeën over oplossingen en focus. Vertrouwen in Rob Jetten is gegroeid.”

- Stemde in 2023 GL-PvdA

“Onderwijspartij, centrum en degelijk.”

- Stemde in 2023 ook al D66

1.4 Stemmotieven

Onderstaande tabel toont welke redenen kiezers geven om op hun voorkeurspartij te stemmen. Standpunten (63%) en ideologie (43%) zijn de meest gekozen opties. Daarna volgen stabiel bestuur (30%), opkomen voor ‘mensen zoals ik’ (30%) en de lijsttrekker (27%).

Opvallend is dat kiezers van links-progressieve partijen relatief vaak vanwege standpunten of ideologie kiezen. Kiezers uit het brede midden (VVD, D66 en CDA) noemen vaak dat deze partijen zorgen voor goed bestuur. Aan de flanken (SP, BBB en PVV) zeggen kiezers vaak dat hun partij opkomt voor mensen als zij.

CDA- en BBB-kiezers worden relatief vaak door de lijsttrekker verleid tot een stem.

Tabel 1.3: Wat is of zijn voor u de belangrijkste reden(en) om op deze partij te stemmen?

Basis: heeft partij van eerste voorkeur (n = 1.991).

	Totaal	PVV	GL-PvdA	VVD	D66	BBB	CDA	SP	PvdD	CU	Volt	JA21
	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%
Standpunten	63	65	71	52	66	59	59	63	52	69	71	76
Ideologie	43	33	62	38	51	27	23	60	64	61	58	53
Stabiel bestuur	30	10	38	47	49	19	61	14	7	34	18	7
Komt op voor mensen als ik	30	38	26	31	27	40	18	67	12	24	12	24
Lijsttrekker / leider	27	24	10	6	25	45	66	22	8	21	9	33
Goede oppositie	16	11	22	3	19	7	19	38	18	16	14	16
Strategische slim	16	13	26	18	10	11	20	10	8	6	5	25
Tegen andere partijen	14	18	12	13	14	15	7	12	20	5	13	16
Uit gewoonte	11	5	15	30	20	3	6	22	21	28	0	1
Online stemhulp	7	5	8	12	13	9	3	3	10	9	13	4
Goede peilingen	6	9	6	1	1	4	13	1	2	2	0	8
Komt op voor mijn regio	4	4	0	0	1	35	3	16	1	0	3	2
Slechte peilingen	1	2	1	2	0	3	0	2	2	0	0	0
Anders	3	4	1	3	1	8	1	2	10	3	5	1
Weet ik niet	2	3	1	2	2	1	1	0	1	3	2	1

Door de tijd heen

Tabel 1.4 toont de stemmotieven voor de grootste vier partijen door de tijd heen. PVV-kiezers geven grosso modo dezelfde antwoorden als aan de vooravond van de Tweede Kamerverkiezingen in 2023. De redenen *de partij komt op voor mensen als ik* en *de lijsttrekker* worden iets minder vaak genoemd dan destijds.

Bij GL-PvdA-kiezers wordt de lijsttrekker nu ook duidelijk minder vaak genoemd dan in november 2023. Het *zorgen voor stabiel bestuur* is een belangrijker motief geworden. VVD-kiezers noemen minder vaak standpunten en de lijsttrekker, maar vaker de ideologie dan in 2023.

CDA-kiezers noemen nu beduidend minder vaak de ideologie van de christendemocraten. Vaker zeggen ze juist CDA te stemmen vanwege de lijsttrekker en de reden dat de partij ‘zorgt voor stabiel bestuur’. Interessant is dat CDA-kiezers nu vaker de lijsttrekker als motief noemen dan NSC-kiezers dat deden in 2023.

Tabel 1.4: Stemmotieven door tijd heen

Rood = significante daling t.o.v. eerdere meting. Groen = significante stijging t.o.v. eerdere meting.

	PVV			GL-PvdA			VVD			CDA		
	nov-23	sep-24	sep-25	nov-23	sep-24	sep-25	nov-23	sep-24	sep-25	nov-23	sep-24	sep-25
Standpunten	63	62	65	70	71	71	60	52	52	59	55	59
Ideologie	32	30	33	52	58	62	28	35	38	46	34	23
Stabiel bestuur	13	9	10	21	32	38	45	59	47	42	46	61
Komt op voor mensen als ik	53	40	38	17	22	26	28	31	31	20	18	18
Lijsttrekker	32	23	24	23	9	10	39	12	6	57	54	66

1.5 Potentieel en bindingskracht

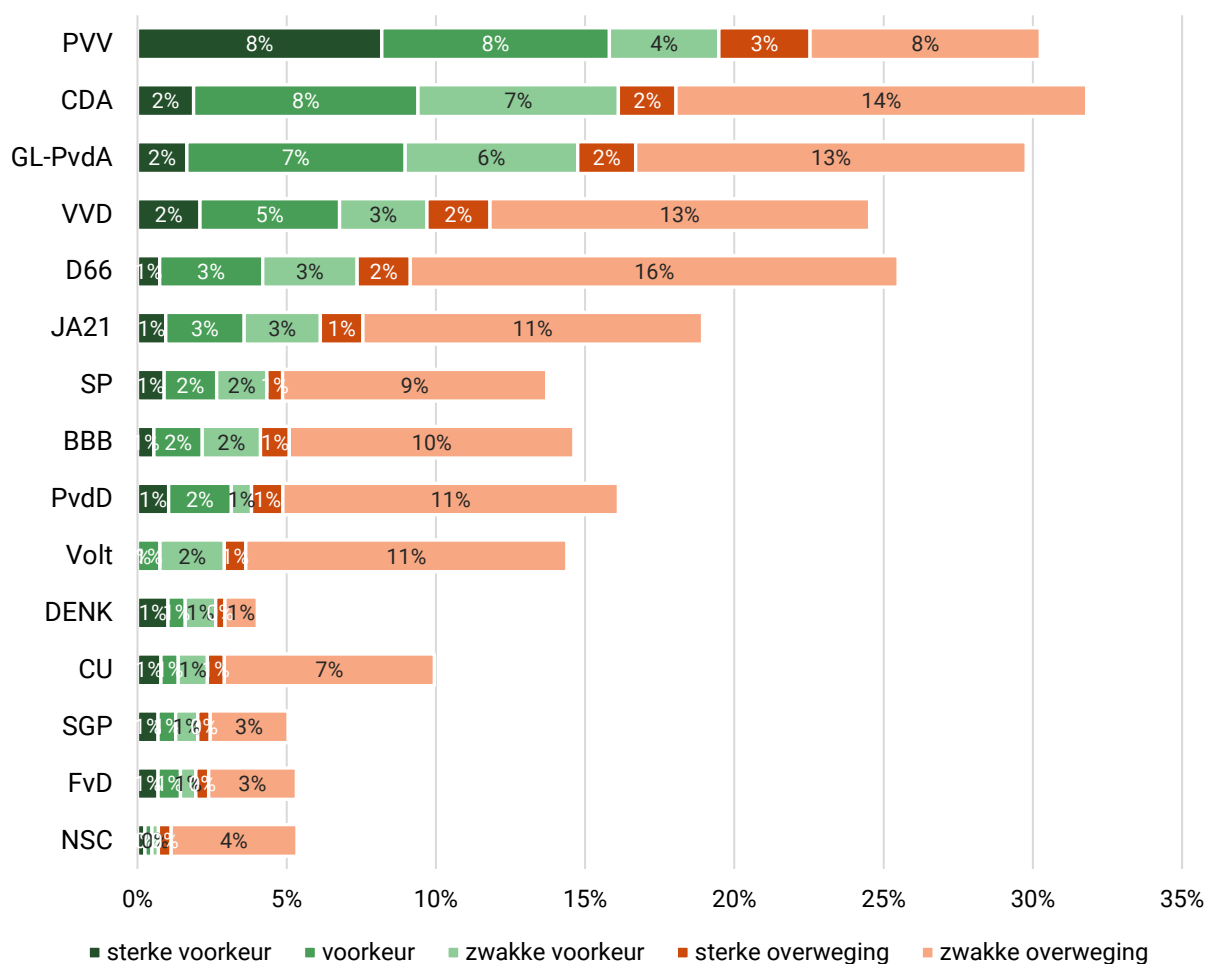
Onderstaande figuur toont de bindingskracht en het potentieel van de politieke partijen in de Tweede Kamer. De groene balken geven aan welk percentage kiezers een eerste voorkeur heeft voor een partij. Hoe donkerder het groen, hoe sterker de voorkeur. (Groen komt in feite overeen met het zetelaantal uit de peiling van figuur 1.1).

De rode balken staan voor het aandeel kiezers dat een voorkeur heeft voor een andere partij, maar ook deze partij overweegt. Ook hier geldt weer: hoe donkerder, hoe sterker een partij wordt overwogen. Zo zien we dat de PVV in totaal bij 31 procent (20% eerste voorkeur, 11% overweegt) van de kiezers in de keuzeset zit.

Het CDA heeft het grootste kiezerspotentieel met in totaal 33 procent. Opvallend is dat het potentieel van D66 (25%) nu gelijk is aan dat van de VVD (24%). In juni² had 31 procent van de kiezers VVD nog in de keuzeset.

Figuur 1.2: Bindingskracht en potentie van de politieke partijen.

Basis: heeft partij van eerste voorkeur (n = 1.991).

² Zie <https://206.wpcdnnode.com/ipsos-publiek.nl/wp-content/uploads/2025/06/rapport-politieke-peiling-juni-ii-2025-def.pdf>

1.6 Andere overwogen partijen

Tabel 1.5 heeft enige uitleg. We hebben hier in zetels uitgedrukt hoe veel een partij nog kan verliezen of winnen aan een andere partij. Een rekenvoorbeeld: GL-PvdA beschikt in deze virtuele peiling over 24 zetels. Van hun kiezers geeft 28 procent aan een stem op de Partij voor de Dieren te overwegen. Daarom zou GL-PvdA in potentie ($24 \cdot 0,28 \approx 6$) zes zetels kunnen verliezen aan PvdD.

Verder kan GL-PvdA vooral nog verliezen aan Volt (GL-PvdA zou maximaal 6 zetels kunnen verliezen aan Volt) en D66 (9 zetels). Andersom kan GL-PvdA juist ook winnen van o.a. D66 (6 zetels) en CDA (5).

De grootste mogelijke overgang die kan plaatsvinden is die tussen PVV en JA21. Omdat 38 procent van de PVV-kiezers een stem op JA21 overweegt, zou de PVV in het uiterste geval 12 zetels kunnen verliezen aan JA21.

Tot slot valt op dat D66 in totaal nog 23 zetels zou kunnen winnen (vooral van GL-PvdA en CDA). In het kielzog van D66 volgen VVD (22), GL-PvdA (21), JA21 (20), CDA (19) en BBB (17).

Tabel 1.5: Mogelijke uitwisseling tussen partijen (in zetels).

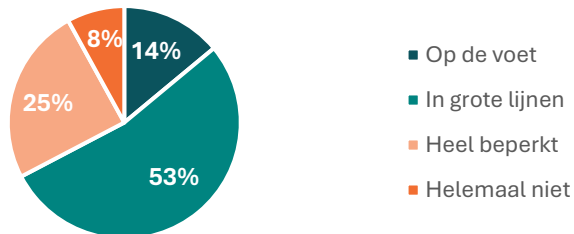
Basis: heeft partij van eerste voorkeur (n = 1.991).

→ Voorkeurspartij											
↓ Overweegt ook...	PvdD	SP	GL- PvdA	Volt	D66	CU	CDA	VVD	BBB	JA21	PVV
PvdD		1	6	0	2	0	1	0	0	0	2
SP	2		4	0	1	0	2	0	0	0	1
GL-PvdA	3	3		2	6	0	5	1	0	0	1
Volt	1	0	6		3	0	1	0	0	0	0
D66	1	1	9	2		0	7	3	0	0	0
DENK	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
CU	0	0	0	0	0		5	1	0	0	0
CDA	0	0	4	1	3	2		6	0	1	1
NSC	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	1
VVD	0	0	0	0	1	0	9		2	3	6
BBB	0	1	0	0	0	0	2	2		2	10
SGP	0	0	0	0	0	1	1	0	1	0	1
JA21	0	1	0	0	0	0	3	3	1		12
PVV	0	1	0	0	1	0	1	4	3	4	
FvD	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	4

1.7 Volgen van de politiek

Momenteel zegt 14 procent de politiek op de voet te volgen. Een grotere groep (53%) doet dat in grote lijnen. De uitkomsten lijken erg op de verhoudingen die we twee maanden voor de verkiezingen van 2023 zagen.

Figuur 1.3: In hoeverre volgt u momenteel het nieuws over politiek en de Tweede Kamerverkiezingen?

2 Issues en ownership

2.1 Belangrijke onderwerpen voor de politiek

Wonen consistent op één

Wonen is de afgelopen jaren – al sinds 2023 – volgens kiezers het belangrijkste onderwerp waar de politiek aandacht aan moet geven. Ook nu staat wonen op de eerste plek (46%). Wonen wordt gevolgd door immigratie / asiel (36%), gezondheidszorg (24%), veiligheid / tegengaan criminaliteit (21%) en klimaatverandering (19%).

Immigratie is sinds 2023 een urgent punt voor kiezers, nu nog steeds. Gezondheidszorg, klimaatverandering en armoedebestrijding hebben duidelijk aan belang ingeboet. Ook onderwijs en economie worden in vergelijking met 2021 minder vaak genoemd. Ten opzichte van afgelopen juli won veiligheid iets aan relevantie (toen 17%, nu 21%).

De oorlogen in Gaza (8%) en Oekraïne (7%) worden door de kiezers niet vaak genoemd als onderwerpen waar de politiek voorrang aan moet geven.

Tabel 2.1: Aan welke onderwerpen moet de politiek met voorrang aandacht geven, vindt u?

Maximaal 3 antwoorden mogelijk. Basis: allen (n = 2.245). Rood = significant afgenomen t.o.v. vorige meting; groen = significant toegenomen t.o.v. vorige meting.

Onderwerp	Februari '21	Oktober '23 ³	16 juni '25	28 juli '25	3 sept. '25
Woningmarkt / betaalbare woningen / huren	28%	42%	47%	45%	46%
Immigratie / asiel	14%	35%	35%	31%	36%
Gezondheidszorg	33%	38%	26%	26%	24%
Veiligheid / tegengaan criminaliteit	21%	22%	13%	17%	21%
Klimaatverandering	27%	30%	18%	20%	19%
Defensie	*	5%	19%	13%	14%
Armoede(bestrijding) / sociale voorzieningen	18%	28%	16%	18%	14%
Waarden en normen	19%	12%	11%	13%	14%
Onderwijs	20%	11%	15%	13%	12%
Economie / overheidsfinanciën	18%	14%	10%	11%	11%
Bescherming van de rechtsstaat	*	*	8%	9%	9%
Natuur / stikstof	*	6%	10%	6%	8%
Oorlog in Israël / Palestina	*	*	6%	9%	8%
Digitale (on)veiligheid (AI, fake news, phishing)	*	*	6%	7%	8%
Oorlog in Oekraïne	*	*	5%	5%	7%
Polarisatie	*	9%	6%	5%	6%
Europese Unie	6%	6%	4%	6%	5%
Dreiging van terrorisme	4%	*	5%	4%	4%
Ethische zaken (euthanasie, abortus, LHBTIQ+ etc.)	4%	4%	3%	4%	4%
Tegengaan van discriminatie ⁴	6%	3%	2%	2%	3%
Inspraak en democratie	5%	*	3%	3%	3%
Werkgelegenheid	11%	*	4%	4%	3%
Landbouw	*	5%	4%	3%	3%
Anders	3%	3%	2%	3%	3%

³ In 2023 luidde de vraagstelling: 'Waar zouden de aanstaande verkiezingen vooral over moeten gaan, vindt u?' In 2021: 'Aan welke van onderstaande onderwerpen vindt u dat politieke partijen bij de volgende Tweede Kamerverkiezingen extra aandacht moeten besteden?'

⁴ In 2021: 'Tegengaan van racisme'

2.1.1 Naar partijvoorkeur

Wonen is voor alle kiezersgroepen een belangrijk thema; er niet is één kiezersgroep voor wie dit thema eruit springt. Dat geldt ook voor kiezers van het CDA, wier keuzes ook bij de andere thema's dicht bij het gemiddelde liggen. Wonen, zorg, immigratie, defensie en waarden en normen zijn het belangrijkste. Alleen waarden en normen vinkt de CDA-kiezer wat vaker aan (23%, gemiddeld 14%).

Voor kiezers van JA21 (83%), PVV (78%), BBB (59%) en SGP (49%) is immigratie het belangrijkste thema van nu. Kiezers van de PVV vinden ook veiligheid (35%) bovengemiddeld belangrijk.

De oorlog in Israël en Gaza verdient volgens 8 procent meer aandacht van de politiek. DENK-kiezers vinden dat veel vaker (50%). In mindere mate geldt dat ook voor kiezers van GL-PvdA (19%) en Partij voor de Dieren (18%). Kiezers van deze partijen geven verder vooral prioriteit aan klimaat.

Tabel 2.2: Belangrijke onderwerpen, naar huidige politieke voorkeur

‘Aan welke onderwerpen moet de politiek met voorrang aandacht geven, vindt u?’ Maximaal 3 antwoorden mogelijk.
Basis: allen (n = 2.245). Groen = minstens 10 pp. boven totaal.

	Totaal	PVV	GL- PvdA	VVD	D66	BBB	CDA	SP	DENK*	PvdD	SGP*	CU	Volt*	JA21
	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%
Wonen	46	41	47	45	40	47	54	53	35	52	34	43	53	52
Immigratie	36	78	6	41	10	59	26	26	19	7	49	12	5	83
Gezondheidszorg	24	25	16	14	19	35	27	44	22	26	25	27	16	15
Veiligheid	21	35	7	26	11	26	20	11	22	15	17	17	2	33
Klimaat	19	2	57	10	44	4	12	11	6	50	3	20	48	4
Defensie	14	11	7	34	11	7	23	1	0	14	19	13	21	17
Armoede / sociale voorz.	14	11	21	5	8	10	10	39	28	27	8	31	6	3
Waarden en normen	14	17	3	14	7	10	23	6	6	2	31	21	6	22
Onderwijs	12	5	12	6	20	8	12	13	18	15	5	7	17	3
Economie / overheidsfin.	11	7	3	29	11	13	15	7	15	3	7	3	8	12
Bescherming rechtsstaat	9	5	17	13	13	7	12	5	6	7	8	4	7	7
Natuur / stikstof	8	2	22	3	14	5	9	19	6	14	3	7	13	5
Israël/Palestina	8	1	19	3	15	3	5	16	50	18	6	9	7	1
Digitale (on)veiligheid	8	5	6	8	7	2	10	5	2	9	8	13	5	9
Oekraïne	7	3	11	9	11	2	9	8	5	9	6	9	10	3
Polarisatie	6	1	11	5	19	3	7	6	4	3	5	16	12	2
Europese Unie	5	3	6	5	8	2	4	4	2	0	6	7	31	2
Dreiging terrorisme	4	10	2	3	2	5	4	0	3	3	6	4	0	4
Ethische zaken	4	2	4	2	7	3	1	8	0	10	22	8	1	0
Discriminatie	3	0	7	1	3	2	2	3	22	3	0	1	7	0
Inspraak / democratie	3	2	3	2	6	1	2	2	3	1	0	3	2	4
Werkgelegenheid	3	2	2	6	1	6	2	6	12	1	0	5	0	1
Landbouw	3	4	1	1	2	25	2	0	0	0	15	2	0	4
Anders	3	2	2	2	1	1	1	3	0	5	2	0	6	3

*Indicatief vanwege een beperkt aantal waarnemingen (n < 50).

2.1.2 Welk type immigratie?

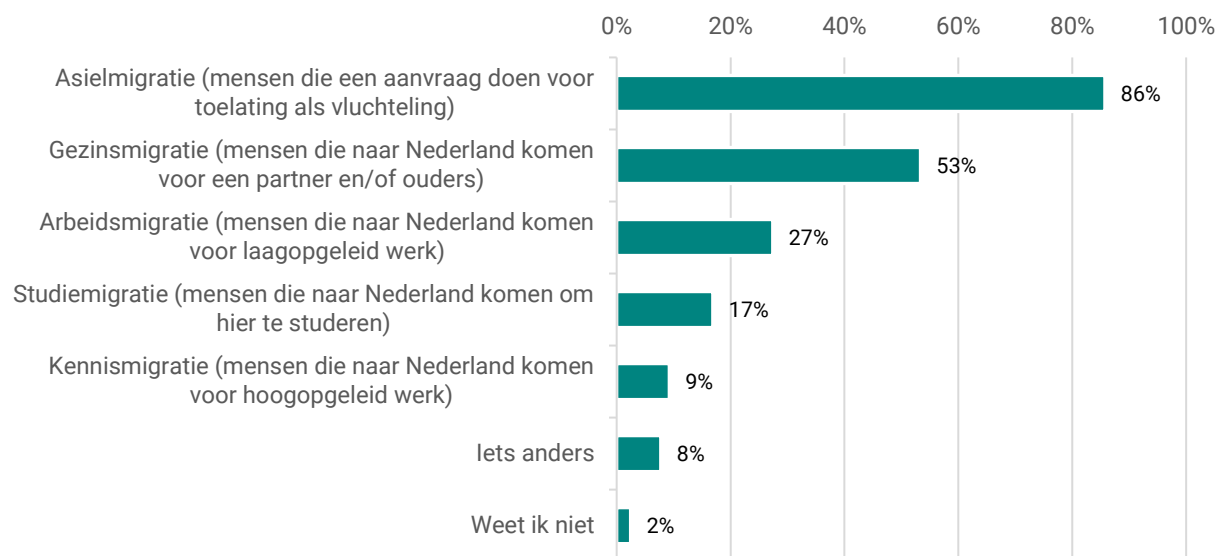
‘Immigratie’ draait voor kiezers meestal om asielmigratie

Ruim een derde (36%) van de Nederlanders vindt dat de politiek vooral aandacht moet besteden aan ‘immigratie / asiel’. Om scherper te krijgen om welk type migratie het dan gaat, stelden we deze respondenten een vervolgvraag.

De meesten vinden dat asielmigratie aangepakt moet worden (86% van degenen die immigratie belangrijk vinden, ofwel 31% van alle Nederlanders). Daarna volgt gezinsmigratie. Arbeids-, studie- en kennismigratie krijgen duidelijk minder prioriteit.

Figuur 2.1: U vindt dat de politiek met voorrang aandacht moet geven aan immigratie / asiel. Over welk type migratie gaat het dan (vooral)?

Basis: vindt immigratie / asiel een belangrijk thema (n = 814).

2.2 Issue ownership

Geen issue owner voor belangrijke thema's wonen en zorg

Voor negen onderwerpen vroegen we kiezers die een onderwerp belangrijk vinden, welke partijen de beste oplossingen of ideeën hebben voor dit onderwerp. In de politicologie wordt dit *issue ownership* genoemd. Tabel 2.3 toont achtereenvolgens welk aandeel van alle kiezers een belangrijk vindt, of er op dit thema een issue owner is, en vervolgens welke partijen issue owner zijn. In de paragrafen daarna (2.2.1 t/m 2.2.9) vergelijken we het issue ownership per onderwerp door de tijd heen. We zien daar nog weinig ontwikkeling, hooguit stijgen CDA en JA21 enigszins, vooral omdat deze partijen *overall* populairder worden.

Van de belangrijke onderwerpen heeft alleen immigratie (PVV), klimaatverandering (GL-PvdA), defensie (VVD) en economie (VVD) een duidelijke issue owner. Voor veiligheid (PVV), armoede (SP en GL-PvdA) en waarden en normen (CDA) geldt dit in enige mate ook, maar het ownership is hier zwakker. Op de belangrijke thema's wonen en zorg is het ownership sterk versplinterd. Voor wonen krijgen GL-PvdA (11%) en CDA (9%) delen daarvan, bij gezondheidszorg zijn dat PVV (9%) en SP (8%).

Tabel 2.3: Issue ownership en belang van onderwerpen

'Welke politieke partij heeft – vindt u – de beste oplossingen of ideeën als het gaat om <onderwerp>?' Basis: volledige steekproef (n = 2.245) voor belang; kiezers die thema belangrijk vinden (n verschilt) voor issue ownership.

Thema	Belangrijk gevonden?	Is er een issue-owner?	Wie is de issue owner? (Basis: Kiezers die thema belangrijk vinden)		
			#1 partij	#2 partij	% weet niet
Wonen	46%	Nee	GL-PvdA (11%)	CDA (9%)	36%
Immigratie	36%	Ja	PVV (50%)	JA21 (9%)	17%
Gezondheidszorg	24%	Nee	PVV (9%)	SP (8%)	43%
Veiligheid	21%	Zwak	PVV (25%)	VVD (11%)	32%
Klimaatverandering	19%	Ja	GL-PvdA (36%)	PvdD (16%)	20%
Defensie	14%	Ja	VVD (32%)	CDA (9%)	32%
Armoede	14%	Zwak	SP (21%)	GL-PvdA (17%)	25%
Waarden en normen	14%	Zwak	CDA (27%)	PVV (16%)	19%
Economie	11%	Ja	VVD (33%)	CDA (11%)	26%

2.2.1 Wonen

Hoewel wonen voor kiezers veruit het belangrijkste onderwerp is van deze tijd (46% noemt het), is er geen duidelijke issue owner. GL-PvdA (11%), CDA (9%) en PVV (8%) worden elk voor een klein deel kiezers aangewezen.

Ook voorheen was er geen duidelijke issue owner op dit thema. Wel wordt CDA nu wat vaker (9%) aangevinkt dan in 2023 (3%) en afgelopen juni (5%).

Tabel 2.4: Issue ownership van wonen Basis: vindt wonen belangrijk thema. Getoond: partij min. door 1% genoemd.

	Nov'23	Juni'25	Sept'25
Belangrijk volgens...	51%	47%	46%
GL-PvdA	11%	9%	11%
CDA	3%	5%	9%
PVV	9%	7%	8%
BBB	3%	5%	5%
SP	8%	3%	5%
VVD	8%	6%	4%
D66	3%	3%	3%
JA21	1%	1%	3%
DENK	1%	1%	1%
PvdD	1%	0%	1%
FvD	2%	1%	1%
CU	0%	1%	1%
SGP	1%	1%	1%
NSC	10%	1%	1%
Geen enkele partij	3%	11%	13%
Weet niet	33%	45%	36%

2.2.2 Immigratie

Op het thema ‘immigratie / asiel’ heeft de PVV al tijden een sterk issue ownership. Van degenen die vinden dat de politiek extra aandacht moet besteden aan immigratie (36% van alle kiezers), vindt de helft (50%) dat de PVV daar de beste ideeën of oplossingen voor heeft.

Op ruime afstand volgt nu JA21 (9%). Eerder was dat de VVD, zij worden nu minder vaak aangevinkt (5%, was 12% in juni).

Tabel 2.5: Issue ownership van immigratie

Basis: vindt immigratie / asiel belangrijk thema. Getoond in tabel: partij wordt minimaal door 1% genoemd.

	Nov'23	Juni'25	Sept'25
<i>Belangrijk volgens...</i>	32%	35%	36%
PVV	45%	53%	50%
JA21	3%	3%	9%
VVD	14%	12%	5%
FvD	4%	3%	3%
CDA	1%	2%	2%
BBB	3%	1%	2%
GL-PvdA	2%	2%	1%
D66	1%	1%	0%
NSC	11%	1%	0%
Geen enkele partij	0%	5%	6%
Weet niet	13%	16%	17%

2.2.3 Gezondheidszorg

Een kwart van de kiezers (24%) vindt ‘gezondheidszorg’ een belangrijk onderwerp voor de politiek. Er is geen issue owner. PVV, SP, CDA, GL-PvdA worden elk door een kleine groep aangevinkt.

In 2023 kreeg het onderwerp zorg nog wat meer prioriteit (38%). Destijds werd SP door 22 procent gezien als de partij met de beste ideeën en oplossingen.

Tabel 2.6: Issue ownership van gezondheidszorg

Basis: vindt gezondheidszorg belangrijk thema. Getoond in tabel: partij wordt minimaal door 1% genoemd.

	Nov'23	Juni'25	Sept'25
<i>Belangrijk volgens...</i>	38%	26%	24%
PVV	7%	8%	9%
SP	22%	8%	8%
CDA	1%	6%	7%
GL-PvdA	6%	7%	6%
VVD	7%	4%	3%
D66	3%	4%	3%
50PLUS	0%	0%	2%
CU	1%	1%	1%
FvD	1%	1%	1%
BBB	3%	2%	1%
SGP	1%	1%	1%
Volt	0%	1%	0%
Geen enkele partij	3%	9%	12%
Weet niet	38%	46%	43%

2.2.4 Veiligheid

Voor een vijfde van de kiezers (21%) krijgt ‘veiligheid / tegengaan criminaliteit’ prioriteit. Onder kiezers die dit thema belangrijk vinden, vindt een kwart (25%) dat de PVV hier de beste ideeën voor heeft, gevolgd door de VVD (11%). De PVV heeft dus een zwak issue ownership op dit thema.

In 2023 deelde de VVD nog overtuigender mee in het issue ownership (toen door 25% aangevinkt).

Tabel 2.7: Issue ownership van veiligheid

Basis: vindt veiligheid / tegengaan criminaliteit belangrijk.

Getoond in tabel: partij wordt minimaal door 1% genoemd.

	Nov'23	Juni'25	Sept'25
<i>Belangrijk volgens...</i>	16%	13%	21%
PVV	26%	*	25%
VVD	25%	*	11%
JA21	1%	*	6%
CDA	0%	*	5%
GroenLinks-PvdA	1%	*	2%
BBB	1%	*	2%
D66	1%	*	2%
DENK	0%	*	2%
FvD	2%	*	2%
SGP	2%	*	1%
SP	1%	*	1%
BVNL	0%	*	1%
50Plus	1%	*	1%
Geen enkele partij	3%	*	8%
Weet ik niet	31%	*	32%

2.2.5 Klimaat

Ook voor circa een vijfde (19%) is 'klimaatverandering' een thema van belang. GL-PvdA is hierop issue owner (36%), net als eerder dit jaar en in 2023.

Na GL-PvdA worden vooral PvdD (16%) en D66 (14%) gezien als de beste oplossingen en ideeën op dit thema.

Tabel 2.8: Issue ownership van klimaat

Basis: vindt klimaatverandering belangrijk thema. Getoond in tabel: partij wordt minimaal door 1% genoemd.

	Nov'23	Juni'25	Sept'25
Belangrijk volgens...	29%	18%	19%
GL-PvdA	32%	35%	36%
PvdD	18%	15%	16%
D66	17%	12%	14%
Volt	5%	2%	3%
CDA	1%	2%	2%
PVV	1%	1%	1%
VVD	2%	2%	1%
SP	1%	1%	1%
BBB	1%	1%	1%
CU	1%	1%	1%
BIJ1	0%	0%	0%
Geen enkele partij	2%	2%	4%
Weet niet	17%	25%	20%

2.2.6 Defensie

Veertien procent van de kiezers noemt 'defensie' een belangrijk thema. Op dit onderwerp is de VVD de issue owner (32%). Andere partijen volgen op afstand.

Tabel 2.9: Issue ownership van defensie

Basis: vindt defensie belangrijk thema. Getoond in tabel: partij wordt minimaal door 1% genoemd.

	Nov'23	Juni'25	Sept'25
Belangrijk volgens...	5%	19%	14%
VVD	*	33%	32%
CDA	*	6%	9%
PVV	*	5%	6%
SGP	*	2%	3%
Volt	*	2%	3%
JA21	*	2%	2%
GL-PvdA	*	4%	2%
D66	*	3%	2%
BBB	*	1%	1%
NSC	*	1%	1%
FvD	*	0%	1%
CU	*	1%	0%
50Plus	*	0%	0%
Geen enkele partij	*	7%	4%
Weet niet	*	31%	32%

2.2.7 Armoede

Veertien procent van de kiezers vindt 'armoedebestrijding / sociale voorzieningen' een belangrijk thema. SP (door 21% gekozen) en GL-PvdA (17%) delen het issue ownership.

Dat is sinds 2023 al het geval. Wel nam het belang van het thema in de ogen van kiezers de afgelopen twee jaar af.

Tabel 2.10: Issue ownership van armoede

Basis: vindt armoede / sociale voorz. belangrijk thema.

Getoond in tabel: partij wordt minimaal door 1% genoemd.

	Nov'23	Juni'25	Sept'25
Belangrijk volgens	28%	16%	14%
SP	18%	14%	21%
GL-PvdA	17%	21%	17%
PVV	8%	10%	8%
CDA	1%	2%	5%
BBB	3%	1%	2%
D66	1%	1%	2%
PvdD	1%	2%	2%
Denk	1%	4%	2%
VVD	3%	1%	2%
CU	3%	1%	2%
Volt	1%	1%	1%
SGP	0%	0%	1%
NSC	15%	1%	1%
Geen enkele partij	1%	5%	8%
Weet niet	23%	36%	25%

2.2.8 Waarden en normen

Ook voor veertien procent krijgt ‘waarden en normen’ prioriteit. CDA heeft op dit thema een zwak issue ownership – een kwart van de kiezers (27%) vindt CDA de partij met de beste ideeën, gevolgd door PVV (16%).

Tabel 2.11: Issue ownership van waarden en normen

Basis: vindt waarden en normen belangrijk thema. Getoond in tabel: partij wordt minimaal door 1% genoemd.

	Nov'23	Juni'25	Sept'25
<i>Belangrijk volgens...</i>	12%	11%	14%
CDA	*	*	27%
PVV	*	*	16%
SGP	*	*	6%
VVD	*	*	5%
JA21	*	*	5%
BBB	*	*	4%
ChristenUnie	*	*	3%
NSC	*	*	2%
SP	*	*	2%
GroenLinks-PvdA	*	*	2%
FvD	*	*	1%
DENK	*	*	1%
50Plus	*	*	1%
Geen enkele partij	*	*	5%
Weet ik niet	*	*	19%

2.2.9 Economie

Tot slot, voor kiezers die de economie een belangrijk politiek thema vinden (11% van allen), is de VVD het vaakst de partij met de beste ideeën of oplossingen (33%). In juni 2025 was dat ook al het geval.

Wel wordt CDA nu vaker genoemd dan in juni (was 3%, nu 11%).

Tabel 2.12: Issue ownership van economie

Basis: vindt economie / overheidsfinanciën belangrijk thema.

Getoond in tabel: partij wordt minimaal door 1% genoemd.

	Nov'23	Juni'25	Sept'25
<i>Belangrijk volgens...</i>	14%	10%	11%
VVD	*	36%	33%
CDA	*	3%	11%
D66	*	4%	5%
PVV	*	5%	5%
SP	*	1%	3%
FvD	*	4%	2%
GroenLinks-PvdA	*	3%	2%
JA21	*	5%	1%
BBB	*	3%	1%
NSC	*	1%	1%
Geen enkele partij	*	8%	5%
Weet niet	*	24%	26%

3 Specifieke maatregelen en plannen

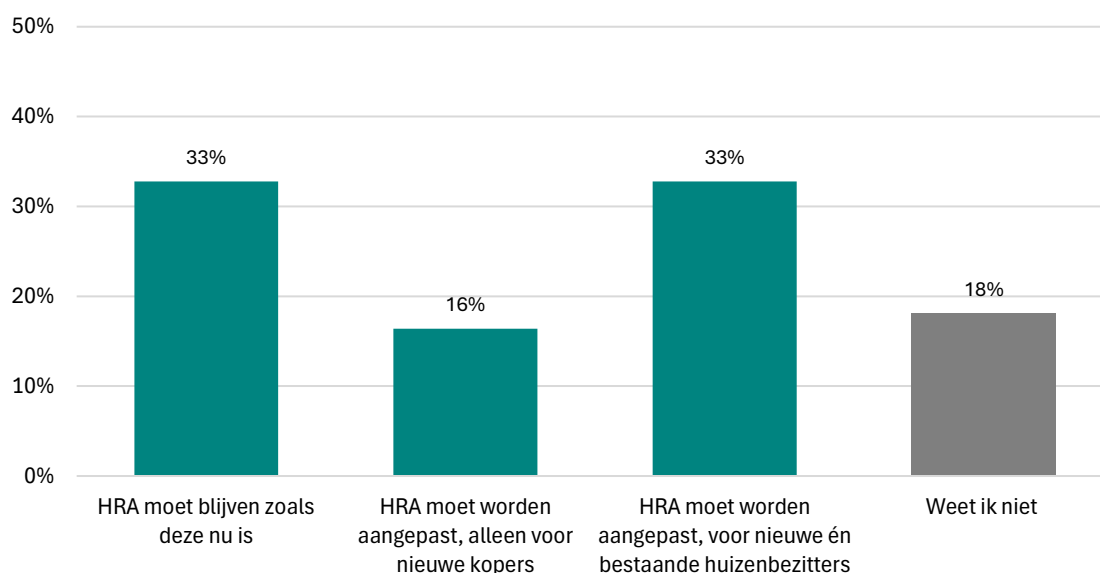
3.1 Hypotheekrenteaftrek: zo laten of aanpassen?

De hypotheekrenteaftrek (HRA) is terug als actueel politiek strijdpunt. Meerdere partijen pleiten ervoor de HRA te beperken of zelfs helemaal af te schaffen, sommigen gefaseerd, anderen in één keer. GroenLinks-PvdA wil een afbouw in 8 of 12 jaar tot de aftrek kan worden afgeschaft. D66 is voor stapsgewijs afschaffen tot 2032. CDA en CU willen ‘geleidelijke afbouw’ tot afschaffing, de SP wil afbouw voor woningen boven de 6 ton. VVD en PVV houden vast aan de HRA. BBB en JA21 zeggen in hun verkiezingsprogramma’s niet wat ze ermee willen.

Als we een drietal mogelijkheden scenario’s m.b.t. de Hypotheekrenteaftrek voorleggen, blijkt dat kiezers flink verdeeld zijn: een derde zegt ‘laat het zoals het is’, nog eens een derde wil het aanpassen voor nieuwe én bestaande huizenbezitters en 16 procent wil dat alleen voor nieuwe kopers.

Figuur 3.1: Hypotheekrenteaftrek: zo laten of aanpassen?

‘Als je een huis koopt, sluit je vaak een lening af: een hypotheek. Over de hypotheek betaal je elke maand rente. De hypotheekrenteaftrek is een regel van de overheid, waardoor huizenbezitters een deel van deze betaalde rente mogen aftrekken van hun inkomen. Huizenbezitters hoeven daardoor minder belasting te betalen. Welke uitspraak past het best bij uw eigen mening?’

Vier op tien woningeigenaren (40%) willen de HRA laten zoals die is, dat is onder huurders slechts 17 procent.

Niet iedere woningeigenaar heeft een hypotheek en ontvangt HRA. Van degenen die wel HRA ontvangen wil 45 procent dat de aftrek blijft zoals die is, 17 procent wil dat die wordt aangepast alléén voor nieuwe klanten (dus niet voor henzelf), 31 procent vindt dat de HRA moet worden beperkt voor nieuwe én bestaande huizenbezitters (dus óók voor henzelf).

Onder huurders is het aandeel vóór aanpassen niet groter dan gemiddeld (46% versus 49%), maar men weet het vaker niet (36% versus 18%).

Kiezers GL-PvdA, CDA en D66 voor afbouwen HRA; helft VVD en JA21-kiezers ook

Kiezers van de partijen die iets aan de HRA willen veranderen (GL-PvdA, CDA, D66) willen dat in meerderheid ook. Van de GL-PvdA-kiezers – van wie 44 procent een koopwoning met hypotheek én hypotheekrenteaftrek heeft – is het grootste deel voor aanpassing: 73 procent is voor.

Ook kiezers van andere linkse of progressieve partijen zijn voor. Opvallend is dat ook van de CDA-kiezers een meerderheid voor is: 64 procent. De partij CDA was hier vroeger tegen, evenals haar kiezers. In 2010 bijvoorbeeld – toen het CDA niet aan de aftrek wilde tornen – vond 47 procent van de CDA-kiezers ook dat de aftrek moest blijven zoals die was. In 2022 zei 40 procent van die kiezers dat ze tegen het afschaffen van de hypotheekrenteaftrek waren.⁵ Nu wil nog maar 23 procent eraan vasthouden.

Kiezers van andere rechtse partijen zeggen vaker dat de HRA moet blijven zoals deze nu is, maar bij VVD en JA21 liggen de kampen dicht bij elkaar. Kiezers van beide partijen vinden in 51 procent van de gevallen dat er iets aan de HRA moet veranderen, circa vier op de tien willen dat er niet aan gemorrelt wordt.

Figuur 3.2: Welke uitspraak past het best bij uw eigen mening?

Naar huidige politieke voorkeur. Getoond in tabel: partijen met voldoende waarnemingen. Basis: allen (n = 2.213).

	Totaal	GL-PvdA	CDA	SP	D66	VVD	JA21	PVV	BBB
HRA moet blijven zoals deze nu is	33%	10%	23%	28%	28%	38%	42%	51%	61%
HRA moet worden aangepast, alleen voor nieuwe kopers	16%	19%	18%	12%	15%	24%	19%	14%	13%
HRA moet worden aangepast, voor nieuwe én bestaande huizenbezitters	33%	54%	45%	53%	50%	27%	32%	17%	12%
Weet ik niet	18%	17%	13%	7%	7%	10%	7%	17%	14%

Zes op tien: neem er minimaal 10 jaar voor

De helft (49%) van de kiezers vindt dus dat de hypotheekrenteaftrek moet worden aangepast. Deze respondenten vroegen we: ‘Hoe kan dat volgens u het best?’ Zes op tien vinden dat er minimaal 10 jaar voor genomen moet worden. Deze opvatting vinden we vooral bij kiezers van CDA, D66 en VVD. Kiezers van SP en GL-PvdA vinden vaker dat dat sneller moet.

Figuur 3.3: U vindt dat de hypotheekrenteaftrek moet worden aangepast. Hoe kan dat volgens u het best?

Basis: wil HRA aanpassen (n = 1.192). Getoond in tabel: partijen met voldoende waarnemingen.

	Totaal	GL-PvdA	CDA	SP	D66	VVD	PVV
HRA nu helemaal stoppen	9%	8%	3%	22%	4%	5%	15%
HRA in 5 jaar afbouwen	22%	31%	13%	28%	22%	18%	28%
HRA in 10 jaar afbouwen	30%	31%	39%	18%	43%	18%	21%
HRA in 15 jaar of langer afbouwen	30%	22%	38%	20%	25%	52%	25%
Op een andere manier	5%	2%	5%	10%	3%	6%	3%
Weet ik niet	4%	6%	2%	1%	3%	1%	7%

⁵ Zie: [rapport-vermogensongelijkheid-fnv.pdf](#)

3.2 Accijns op benzine

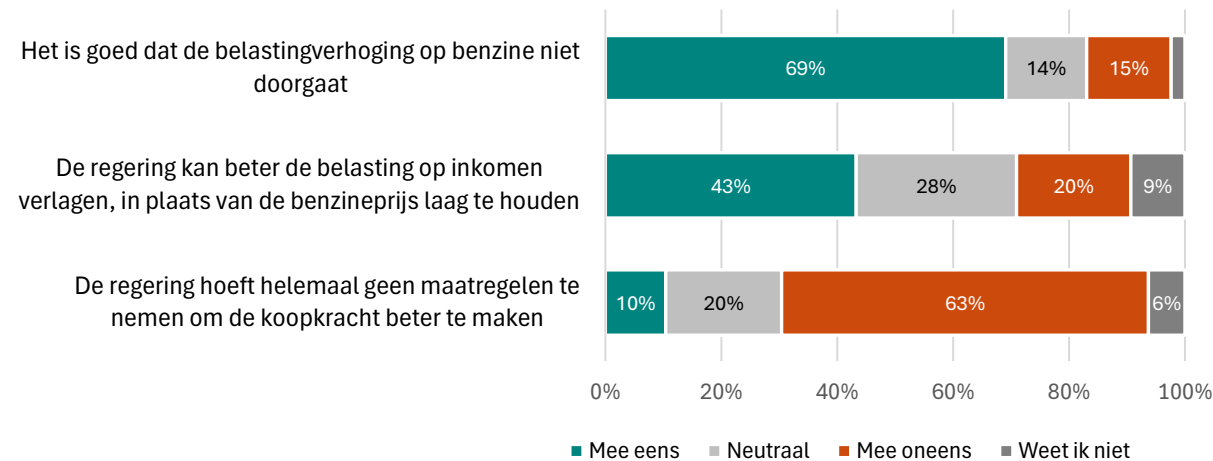
Afgelopen jaren gold er een korting op de accijns die Nederlanders op benzine betalen. Het kabinet wilde deze korting per 1 januari stoppen. Daardoor zou een liter benzine ongeveer 20 cent duurder worden dan nu. Maar vorige week besloot het kabinet de korting nog minimaal een jaar in stand te houden. We legden respondenten drie stellingen voor over de kwestie.

Zeven op tien (69%) vinden het ‘goed dat de belastingverhoging op benzine niet doorgaat’. Vooral kiezers van rechtse partijen (PVV, VVD, BBB, JA21) zijn er blij mee. Van de meeste GL-PvdA-kiezers had het niet gehoeven.

Ruim vier op de tien Nederlanders (43%) vinden dat ‘de regering beter de belasting op inkomen kan verlagen, in plaats van de benzineprijs laag te houden’. Dit zijn vaker de linkse(-progressieve) kiezers (GL-PvdA, D66, SP).

Figuur 3.4: Stellingen over accijns op benzine

‘Het kabinet was van plan om de benzineprijs vanaf 1 januari 2026 te laten stijgen. Nu is er een korting op de belasting (accijns) die Nederlanders op benzine betalen. Het kabinet wilde deze korting stoppen. Daardoor zou een liter benzine ongeveer 20 cent duurder worden dan nu. Het kabinet heeft nu besloten om dit toch niet te doen. De benzineprijs gaat dus niet extra omhoog. Slechts een minderheid (10%) vindt dat de regering helemaal geen maatregelen hoeft te nemen om de koopkracht beter te maken. In hoeverre bent u het eens of oneens met de volgende stellingen?’ Basis: allen (n = 2.213).

Tabel 3.1: Stellingen over accijns op benzine, naar politieke voorkeur

Basis: allen (n = 2.213). Getoond: partijen met voldoende waarnemingen.

	Totaal	GL-PvdA	D66	SP	CDA	VVD	BBB	JA21	PVV
Het is goed dat de belastingverhoging op benzine niet doorgaat	69%	36%	46%	65%	71%	80%	86%	86%	87%
De regering kan beter de belasting op inkomen verlagen, in plaats van de benzineprijs laag te houden	43%	57%	59%	50%	41%	42%	30%	37%	37%
De regering hoeft helemaal geen maatregelen te nemen om de koopkracht beter te maken	10%	7%	12%	7%	11%	9%	7%	16%	11%

4 Coalitievoorkeuren

4.1 Met wie samenwerken?

CDA meest gewilde coalitiepartner

De volgende Tweede Kamerkiezingen worden gehouden op 29 oktober. Vooruitlopend op de verkiezingen vroegen we kiezers welke partij(en) zij zien als mogelijke coalitiepartners van hun voorkeurspartij in een nieuw kabinet. De volledige vraag luidde: *Stel dat uw voorkeurspartij deel gaat nemen aan een nieuwe regering, met welke partijen zou u het liefst hebben dat uw voorkeurspartij samen een coalitie gaat vormen?*

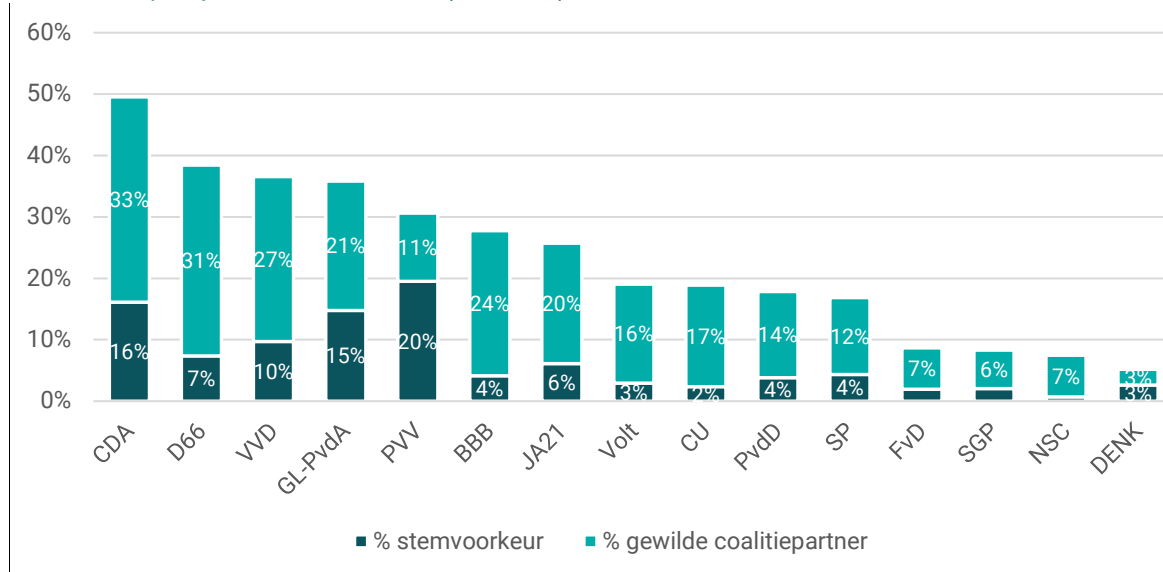
Figuur 4.1 is een samengestelde figuur van 1) het aandeel kiezers dat op een partij zou stemmen en 2) het aandeel kiezers dat met deze partij zou willen samenwerken in een nieuw kabinet. Zo wordt duidelijk dat kiezers het vaakst een kabinet met CDA voor zich zien. Zestien procent van de kiezers zou nu CDA stemmen en nog eens 33 procent zou willen samenwerken met de partij. In totaal is dat (afgerond) 50 procent.

Daarna volgen D66 (38%), VVD en GL-PvdA. In juli stond VVD nog duidelijk op de tweede plek, maar de partij is nu wat minder vaak een voorkeurspartij (-3 pp.) en gewilde coalitiepartner (-4 pp.). Bij GL-PvdA en D66 zien we geen veranderingen t.o.v. juli.

Figuur 4.1: Aandeel kiezers dat partij als voorkeurspartij of als gewilde coalitiepartner beschouwd

‘Stel dat uw voorkeurspartij deel gaat nemen aan een nieuwe regering, met welke partijen zou het liefst hebben dat uw voorkeurspartij samen een coalitie gaat vormen?’

Basis: heeft partij van eerste voorkeur (n = 1.991).

Bron: Ipsos I&O, 3 september 2025

We stelden ook de vraag: ‘En met welke partijen wilt u absoluut niet dat uw voorkeurspartij samen een nieuwe regering gaat vormen?’ Hierop worden PVV en FvD (beide 54%) het vaakst genoemd.

4.2 Voorkeuren van CDA, VVD en GL-PvdA door de tijd

CDA: verdeeld over regeren met GL-PvdA, enthousiaster over D66

Kiezers van CDA willen nu het liefst dat hun partij een coalitie vormt met VVD (56%), D66 (53%) en CU (43%). Over regeren met GL-PvdA is deze kiezersgroep verdeeld: 35 procent ziet dat wel zitten, maar 28 procent wil dat absoluut niet. Per saldo iets meer positief dan negatief. In 2023 lag het aandeel dat wel met GL-PvdA wilde samenwerken lager (27%), maar het aandeel dat het absoluut niet wilde ook (12%).

Over JA21, een logisch alternatief op rechts, zijn CDA-kiezers ook niet onverdeeld enthousiast (20% wil wel, 18% niet).

Met de PVV wil maar liefst 85 procent niet samenwerken, 3 procent wil dat wel. In 2023 was dat respectievelijk 41 en 6 procent.

Tabel 4.1: Met wie willen CDA-kiezers wel en niet samenwerken? Sinds nov'23

Basis: heeft nu voorkeur voor CDA. Getoond in tabel: grootste zes partijen in de zetelpeiling, m.u.v. CDA zelf

	November 2023		April 2025		Juni 2025		Juli 2025		September 2025	
	Wel	Niet	Wel	Niet	Wel	Niet	Wel	Niet	Wel	Niet
VVD	40%	7%	65%	5%	74%	4%	63%	12%	56%	14%
D66	28%	12%	31%	18%	43%	10%	47%	10%	53%	8%
GL-PvdA	27%	12%	41%	28%	34%	36%	33%	31%	35%	28%
JA21	3%	35%	10%	23%	22%	20%	24%	17%	20%	18%
PVV	6%	41%	5%	72%	3%	79%	4%	82%	3%	85%

VVD: groeiende afkeer richting PVV, enthousiasme over GL-PvdA blijft klein

VVD-kiezers willen ook het liefst regeren met het CDA (77% wil dat wel, slechts 4% niet). Het enthousiasme hiervoor is ook duidelijk groter dan in 2023.

Tegenover de PVV groeit de afkeer juist: momenteel wil 16 procent wel met de partij van Wilders regeren, 59 procent absoluut niet. Dat was 30 procent, 21 procent niet in 2023.

Regeren met GL-PvdA zien VVD'ers ook (nog steeds) niet zitten (6% wil dat wel, 55% niet).

Tabel 4.2: Met wie willen VVD-kiezers wel en niet samenwerken? Sinds nov'23

Basis: heeft nu voorkeur voor VVD. Getoond in tabel: grootste zes partijen in de zetelpeiling, m.u.v. VVD zelf

	November 2023		April 2025		Juni 2025		Juli 2025		September 2025	
	Wel	Niet	Wel	Niet	Wel	Niet	Wel	Niet	Wel	Niet
CDA	35%	4%	71%	3%	80%	1%	73%	3%	77%	4%
JA21	11%	8%	26%	15%	36%	9%	40%	12%	44%	11%
D66	24%	20%	30%	22%	37%	13%	35%	16%	36%	14%
PVV	30%	21%	20%	44%	17%	53%	15%	53%	16%	59%
GL-PvdA	6%	44%	15%	50%	10%	56%	8%	62%	6%	55%

GL-PvdA: weerstand tegen regeren met VVD neemt weer toe

Afgelopen maanden zagen we dat GL-PvdA minder negatief gingen staan tegenover samenwerking met de VVD, maar dat is niet langer het geval. Slechts 7 procent wil nu wel met de VVD regeren, 42 procent niet.

Tabel 4.3: Met wie willen GL-PvdA-kiezers wel en niet samenwerken? Sinds nov'23

Basis: heeft nu voorkeur voor GL-PvdA. Getoond in tabel: grootste zes partijen in de zetelpeiling, m.u.v. GL-PvdA zelf

	November 2023		April 2025		Juni 2025		Juli 2025		September 2025	
	Wel	Niet	Wel	Niet	Wel	Niet	Wel	Niet	Wel	Niet
D66	68%	2%	77%	1%	81%	0%	75%	0%	81%	1%
CDA	10%	12%	45%	3%	53%	4%	43%	3%	62%	6%
VVD	7%	37%	21%	24%	19%	22%	13%	33%	7%	42%
JA21	0%	60%	1%	54%	1%	51%	1%	52%	2%	54%
PVV	1%	80%	0%	93%	0%	92%	1%	91%	1%	96%

5 Beoordeling politici

5.1 Bekendheid lijsttrekkers

De lijsttrekkers van de grote partijen zijn bekend bij ruim 80 tot 92 procent. Uitzondering op die regel is Henri Bontenbal die (geholpen) bekend is bij zeven op tien kiezers. Dertig procent kent hem dus niet. Opvallend voor de op dit moment (gedeeld) tweede partij van het land. Van degenen die CDA zeggen te gaan stemmen, kent 95 procent hem. Maar bij kiezers van bijvoorbeeld ChristenUnie, BBB, SGP, SP – partijen waarvan de kiezers best open staan voor het CDA – ligt dat op 70 procent of lager. Bij de PVV-kiezers is dat slechts 55 procent.

Lijsttrekkers van de kleinere partijen (Mirjam Bikker, Laurens Dassen, Jimmy Dijk, Stephan van Baarle, Eddy van Hijum, Chris Stoffer) zijn vaak bekend bij minder dan 50 procent van de kiezers. Laat staan als het gaat om partijen die (nog) geen zetel scoren: Wybren van Haga (BVNL), Tofik Dibi (BIJ1) en Jan Struijs (50 Plus).

Stephan van Baarle (DENK) is in bekendheid gestegen, waarschijnlijk naar aanleiding van interne perikelen binnen de partij. Hij is nu bekend bij 38 procent van de kiezers. Een stijging van acht procentpunt ten opzichte van eind juli.

Tabel 5.1: Bekendheid politici

‘Welke van onderstaande politici kent u?’ Basis: allen (n = 2.245). Groen = significante toename t.o.v. juli.

	Aug. 2023	17 juni 2024	28 juli 2025	3 sept. 2025
Geert Wilders	95%	96%	90%	92%
Caroline van der Plas	88%	93%	85%	88%
Thierry Baudet	92%	90%	86%	86%
Dilan Yesilgöz	77%	90%	84%	86%
Frans Timmermans	84%	90%	84%	85%
Rob Jetten	84%	88%	82%	83%
Henri Bontenbal	48%	68%	68%	70%
Esther Ouwehand	55%	72%	64%	63%
Joost Eerdmans	63%	64%	64%	63%
Mirjam Bikker	36%	53%	48%	47%
Laurens Dassen	40%	49%	45%	45%
Wybren van Haga				45%
Jimmy Dijk		25%	38%	39%
Stephan van Baarle		32%	30%	38%
Eddy van Hijum			32%	34%
Tofik Dibi				29%
Chris Stoffer		30%	28%	26%
Jan Struijs				11%
Geen van bovenstaande		2%	6%	3%

Bron: Ipsos I&O, 3 september 2025

5.2 Beoordeling lijsttrekkers

In juli constateerden we al dat het waarderingscijfer voor Dilan Yesilgöz flink was gedaald. Dat zet nog door. Ze scoort nu een 3,9, dat was een 4,5 in juli. Aan de vooravond van de verkiezingen in 2023 scoorde ze nog een 6,2, een van de hogere scores. Haar eigen kiezers waarden haar nu met een matige 6,5, dat was in juli nog een – toen ook al ‘bescheiden’ – 7,3.

Henri Bontenbal krijgt nu een 6,3, een daling ten opzichte van juni en juli (6,6) maar nog steeds de best gewaarde politicus. Zijn eigen kiezers geven hem een 8,3 (8,6 in juli). Kiezers van VVD, D66, ChristenUnie, GL-PvdA en Volt geven hem grofweg een 7. Alleen PVV- en BBB-kiezers geven hem gemiddeld genomen een onvoldoende.⁶

Bontenbal wordt gevolgd door Mirjam Bikker (5,7) en Jimmy Dijk (5,5).

Tabel 5.2: Waardering politici

‘Hieronder ziet u een aantal politici die u (van naam) kent. Kunt u aangeven – met een cijfer van 1 tot 10 – hoe u deze politicus waardeert?’ Basis: bekend met politicus.

	Sept. 2023	23 sept. 2024	16 juni 2025	28 juli 2025	3 sept. 2025
Henri Bontenbal	5,0	6,1	6,6	6,6	6,3
Mirjam Bikker	5,3	5,5	5,7	5,7	5,7
Jan Struijs					5,7
Jimmy Dijk		5,3	5,7	5,4	5,5
Laurens Dassen		4,9	5,2	5,2	5,2
Joost Eerdmans		4,4	5,0	5,1	5,2
Chris Stoffer		5,2	4,9	5,2	5,1
Rob Jetten		4,8	5,0	5,0	5,1
Eddy van Hijum				5,1	5,0
Esther Ouwehand		4,6	5,0	4,8	4,7
Caroline vd Plas	5,6	4,9	4,7	4,8	4,7
Frans Timmermans	4,8	4,3	4,4	4,2	4,3
Geert Wilders	4,8	4,9	3,9	4,0	4,0
Dilan Yesilgöz	6,2	5,0	4,8	4,5	3,9
Stephan van Baarle	3,8	3,8	3,7	3,8	3,7
Wybren van Haga					3,7
Tofik Dibi					3,7
Thierry Baudet	2,1	2,5	2,4	2,4	2,4

Bron: Ipsos I&O, 3 september 2025

⁶ Dat geldt ook voor kiezers van DENK en FvD, maar vanwege het beperkte aantal waarnemingen in deze kiezersgroepen is deze uitkomst indicatief.

Onderzoeksverantwoording

Dit onderzoek vond plaats van vrijdag 29 augustus tot maandagochtend 1 september 2025. In totaal werkten 2.245 Nederlanders van 18 jaar of ouder mee aan dit onderzoek. De steekproef is grotendeels getrokken in het I&O Research Panel. Een deel (n = 267) deed mee via PanelClix. Dit zijn voornamelijk jongeren, lager opgeleiden en respondenten met een niet-westerse achtergrond. Ipsos I&O voerde dit onderzoek uit in samenwerking met Pauw & De Wit.

Bij de zetelpeilingen in aanloop naar de verkiezingen maken we gebruik van een zogeheten rolling panel. Dit houdt in dat respondenten die deelnamen aan de vorige peiling, ook voor de nieuwe peiling worden uitgenodigd. Op die manier kunnen we meten welke kiezersstromen plaatsvinden en welke redenen kiezers hebben om van partijvoorkeur te veranderen. Aan deze peiling namen 810 respondenten deel die ook deelnamen aan de peiling van juli.

Weging en marges

De onderzoeksresultaten zijn gewogen op geslacht, leeftijd, regio, opleidingsniveau en stemgedrag bij de Tweede Kamerverkiezingen in november 2023. De weging is uitgevoerd conform de richtlijnen van de Gouden Standaard (CBS). Hiermee is de steekproef representatief voor de kiesgerechtigde Nederlandse inwoners (18+), voor wat betreft deze achtergrondkenmerken. Bij onderzoek is er sprake van een betrouwbaarheidsinterval en onnauwkeurigheidsmarges. In dit onderzoek gaan we uit van een betrouwbaarheid van 95 procent. Bij een steekproef van n=2.000 en een uitkomst van 50 procent is er sprake van een foutmarge van plus of min 2,2 procent.

I&O Research Panel

Het I&O Research Panel is geworven op basis van aselechte personen- en huishoudensteekproeven op traditionele manier (geen zelfaanmelding). Het I&O Research Panel werkt met een spaarprogramma, waarbij deelnemers punten sparen afhankelijk van de lengte en complexiteit van de vragenlijst. Deze punten kunnen later worden ingewisseld voor Bol.com-tegoed of een donatie aan een goed doel.

Ipsos I&O

Ipsos I&O komt voort uit het samengaan van I&O Research en Ipsos.

Ipsos I&O is het grootste onderzoeksbureau van Nederland (volgens het Trendrapport Data & Insights Network, 2024). Het is onze missie bij te dragen aan beter onderbouwde keuzes van onze klanten, op basis van onderzoek en advies.

Ipsos I&O Publiek werkt voor overheids- en non-profitorganisaties. Ipsos I&O is lid van het Data & Insights Network (D&IN) en onderschrijft de internationale ICC/ESOMAR-gedragscode voor markt- en sociaalwetenschappelijk onderzoek. Ipsos I&O is ISO 9001-, ISO 20252-, ISO 27001-, ISO 27701- en NEN-5710 gecertificeerd. Het online onderzoekspanel (I&O Research Panel) is ISO 20252-Annex A gecertificeerd. Dit is de norm voor online en offline access panels.

Contactgegevens

Ipsos I&O

Zuiderval 70
7543 EZ Enschede
053 - 200 52 00

Piet Heinkade 55
1019 GM Amsterdam
020 – 308 48 00

Amstelveenseweg 760
1081 JK Amsterdam
020 - 607 07 07

Ericssonstraat 2
5121 ML Rijen
020-607 07 07

